

Filip Manikowski

Postępowanie w sprawie o zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia – analiza badań aktowych

Proceeding in a case for obliging a person using domestic violence to leave the jointly occupied flat and its immediate surroundings or prohibit approaching the flat and its immediate surroundings – analysis of file research

Abstract

This article analyses the course of the proceedings in the case of obliging a person using domestic violence to leave the jointly occupied apartment and its immediate surroundings or prohibit approaching the apartment and its immediate surroundings. The analysis was based on case file studies. It was established that one of the most important problems related to the above proceeding is its duration. The one-month deadline for examining the application is, in practice, hardly ever respected.

Keywords: *domestic violence, order to vacate, prohibition of approaching the apartment, case file studies, perpetrator of violence*

Dr Filip Manikowski jest adiunktem w Instytucie Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska, ORCID: 0000-0001-6859-9230, mail: f.manikowski@uksw.edu.pl
Data zgłoszenia tekstu przez autora: 15.03.2022 r.; data zaakceptowania do publikacji: 31.03.2022 r.

Streszczenie

W niniejszym artykule dokonano analizy przebiegu postępowania w sprawie o zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Podstawę analizy stanowiły akta sądowe powyższych spraw. Ustalono, że jednym z najważniejszych problemów związanych z omawianym postępowaniem jest czas jego trwania. Miesięczny termin przewidziany na rozpoznanie wniosku bywa w praktyce bardzo rzadko przestrzegany.

Słowa kluczowe: przemoc w rodzinie, nakaz opuszczenia lokalu, zakaz zbliżania się do mieszkania, badania aktowe, sprawca przemocy

Uwagi wprowadzające

Celem niniejszego artykułu jest analiza przebiegu postępowania w sprawie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia¹.

Ofiara przemocy na podstawie art. 11a ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie² może domagać się od sądu, aby ten zobowiązał jego członka rodziny stosującego przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia³. Wskazany przepis stanowi niezależną od przepisów prawa cywilnego i prawa karnego samoistną podstawę do wydania przez sąd nakazów i zakazów tam wskazanych⁴.

Sprawy o zobowiązanie rozpoznawane są w cywilnym postępowaniu nieprocesowym. Pierwotnie toczyły się one, z pewnymi odstępstwami wynikającymi z art. 11a u.p.p.r., na podstawie ogólnych przepisów o postępowaniu nieprocesowym. Istotne zmiany wprowadziła w tym zakresie ustawa z 30.04.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁵. Związane jest to przede wszystkim z dodaniem do ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego⁶ przepisów właściwych dla powyższych spraw (art. 560²–560¹² k.p.c.)⁷. W przepisach tych wprowadzono szereg rozwiązań mających na celu przyspieszenie rozpoznawania wniosków składanych na podstawie art. 11a u.p.p.r. Rozwiązania zostały poddane szczegółowej analizie w dalszej części niniejszego artykułu. W tym

¹ Dalej sprawy o zobowiązanie.

² Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 – dalej u.p.p.r.

³ Przepis ten został dodany ustawą z 10.06.2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r. Nr 125, poz. 842).

⁴ P. Piskozub, *Eksmisja sprawcy przemocy na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* [w:] *Isolacja sprawcy przemocy w rodzinie*, Legalis/el. 2021.

⁵ Dz.U. z 2020 r. poz. 956 – dalej nowelizacja z 30.04.2020 r. Nowelizacja ta weszła w życie 30.11.2020 r. (zgodnie z art. 9). Niemniej w przypadku spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe (art. 8 nowelizacji z 30.04.2020 r.).

⁶ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm. – dalej k.p.c.

⁷ Dalej postępowanie o zobowiązanie.

celu wykorzystano przede wszystkim metodę dogmatycznoprawną oraz empiryczną. Druga z metod polegała na zbadaniu 192 akt prawomocnie zakończonych spraw o zobowiązanie nadesłanych z 34 sądów rejonowych wylosowanych z obszaru całej Polski, które orzekały w I instancji. W 51 postępowaniach (26,6%) zastosowanie miały przepisy wprowadzone nowelizacją z 30.04.2020 r. W pozostałych przypadkach sądy orzekały na podstawie art. 11a u.p.p.r. w jego pierwotnym brzmieniu (73,4%). Akta przedmiotowych spraw badano na podstawie kwestionariusza opracowanego na potrzeby niniejszego opracowania. Na tej podstawie dokonano ustaleń w zakresie przebiegu postępowania sądowego, czasu jego trwania, prowadzenia postępowania dowodowego oraz wydanych rozstrzygnięć.

Jako hipotezę badawczą przyjęto założenie o szczególnej istotności zasady szybkości postępowania w sprawach o zobowiązanie. Postępowanie to ma zapewnić jak najszybszą izolację sprawców przemocy od ich ofiar. Istotne jest zatem, żeby rozwiązania przyjęte w tym postępowaniu skutkowały jego uproszczeniem oraz przyspieszeniem. Dlatego też w niniejszym opracowaniu skoncentrowano się przede wszystkim na ustaleniu, jakie okoliczności – w praktyce – najczęściej skutkują jego wydłużeniem oraz czy nowelizacja z 30.04.2020 r. przyczyniła się do przyspieszenia tych postępowań. Zbadano jednocześnie, czy – w związku z dążeniem do jak najszybszego wydania rozstrzygnięcia – nie dochodzi do naruszeń praw jego uczestników, w tym przede wszystkim wskazywanych sprawców przemocy.

1. Przesłanki orzeczenia nakazu lub zakazu na podstawie art. 11a u.p.p.r.

1.1. Przemoc w rodzinie

Stosowanie przemocy w rodzinie stanowi jedną z dwóch przesłanek wydania nakazu lub zakazu określonego w art. 11a u.p.p.r. Definicja legalna przemocy w rodzinie została przewidziana w art. 2 pkt 2 u.p.p.r. W myśl tego przepisu przez przemoc w rodzinie należy rozumieć „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób wymienionych w pkt 1, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”. Stosowanie przemocy w rodzinie powinno czynić szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie.

Sąd, oceniając, czy doszło do przemocy w rodzinie, nie powinien odnosić się do definicji występujących w innych aktach prawnych czy też definicji, które zostały sformułowane w doktrynie i orzecznictwie na ich tle⁸. Dotyczy to w szczególności przestępstwa znęcania się stypizowanego w art. 207 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks karny⁹. Należy chociażby zwrócić uwagę na inne rozumienie umyślności w k.k. oraz u.p.p.r. W orzecznictwie zauważono, że brak w u.p.p.r. definicji umyślności nie

⁸S. Spurek, *Komentarz do art. 2 u.p.p.r.* [w:] *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, LEX/el. 2019.

⁹Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 2345 ze zm. – dalej k.k.

może stanowić podstawy do uznania konieczności wykazania sprawcy przemocy w rodzinie winy umyślnej w jednej z dwóch postaci wskazanych w k.k.¹⁰ Uznano, że przez umyślność działania na gruncie u.p.p.r. należy rozumieć działanie zamierzone, a nie działanie mające miejsce w warunkach jednego z rodzajów winy określonych w art. 9 k.k.¹¹

Na 19 przypadków, w których oddalono wniosek o wydanie nakazu lub zakazu przewidzianego w art. 11a ust. 1 u.p.p.r., 26,3% (5 postanowień) było związanych z niestwierdzeniem występowania przemocy w rodzinie. W przypadkach tych sądy wskazały m.in., że: wnioskodawca i uczestnik postępowania wzajemnie wszczynali konflikty oraz awantury; negatywne zachowanie było jednorazowe, a od jego zajścia do momentu złożenia wniosku upłynął znaczny czas; występował brak umyślności w działaniu. Spośród powyższych przypadków ewentualne wątpliwości mogą budzić te, w których sąd stwierdził brak występowania przemocy w rodzinie w związku z tym, że zachowania wnioskodawcy i sprawcy miały charakter wzajemny. W doktrynie podkreśla się, że w przeciwieństwie do pojęcia znęcania się użytego w art. 207 k.k. w definicji przemocy w rodzinie zrezygnowano z elementu przewagi sprawcy nad osobą dotkniętą przemocą.

1.2. Wspólne zajmowanie mieszkania

Wspólne zajmowanie mieszkania przez ofiarę i sprawcę przemocy jest drugą przesłanką wydania nakazu lub zakazu przewidzianego w art. 11a u.p.p.r. Zajmowanie mieszkania powinno być rozumiane szerzej niż zamieszkanie w rozumieniu art. 25 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny^{12, 13}. Gdyby intencją ustawodawcy było tożsame rozumienie tych dwóch pojęć, wówczas w art. 11a u.p.p.r. posłużyłby się on pojęciem „wspólnego zamieszkiwania”. Sformułowanie takie zostało przykładowo użyte w art. 275a § 1 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹⁴ stanowiącym o środku zapobiegawczym w postaci nakazu opuszczenia lokalu. Środek ten stosuje się wobec osoby oskarżonej „o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej (*sic!*) okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym”. Na tej podstawie należy uznać, że sprawca i ofiara przemocy nie muszą przebywać w danym miejscu z zamiarem stałego pobytu.

Artykuł 11a u.p.p.r. w pierwotnym brzmieniu przewidywał, że ofiara przemocy mogła żądać, aby sąd zobowiązał sprawcę przemocy do opuszczenia mieszkania pod warunkiem, że sprawca i ofiara przemocy wspólnie zajmowali mieszkanie. Istotne zmiany w tym zakresie wprowadziła nowelizacja z 30.04.2020 r., w której poszerzono zakres przedmiotowy jego stosowania o trzy kolejne stany faktyczne: 1) gdy ofiara w związku ze stosowaniem wobec niej przemocy opuściła mieszkanie (art. 11a ust. 2

¹⁰ Postanowienie Sądu Okręgowego (dalej SO) w Nowym Sączu z 16.07.2014 r., III Ca 334/14, LEX nr 1859860.

¹¹ Postanowienie SO w Nowym Sączu z 16.07.2014 r., III Ca 334/14, LEX nr 1859860.

¹² Tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.

¹³ G. Wrona, *Komentarz do art. 11a u.p.p.r.* [w:] *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Legalis/el. 2021.

¹⁴ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.

pkt 1 u.p.p.r.), 2) gdy członek rodziny stosujący przemoc opuścił mieszkanie (art. 11a ust. 2 pkt 2 u.p.p.r.), 3) gdy sprawca przemocy okresowo lub nieregularnie przebywa w mieszkaniu wspólnie z osobą dotkniętą przemocą w rodzinie (art. 11a ust. 2 pkt 3 u.p.p.r.). W uzasadnieniu nowelizacji wyjaśniono, że stanowi to rozwiązanie problemów, „jaki pojawiały się przy dotychczasowym rozpoznawaniu spraw tego rodzaju, a dotyczących właśnie możliwości wydania orzeczenia nakazującego opuszczenie lokalu, w sytuacji gdy wnioskodawca bądź też osoba stosująca przemoc nie zamieszkiwali w nim, choćby czasowo, lub przebywali jedynie okresowo bądź nieregularnie. W intencji projektodawcy art. 11a ust. 1 u.p.p.r. ma być stosowany także w takiej sytuacji, co należało jednoznacznie wskazać w ustawie”¹⁵. Na 19 przypadków, w których oddalono wnioski o wydanie nakazu lub zakazu przewidzianego w art. 11a ust. 1 u.p.p.r., 8 (42,1%) było związanych z opuszczeniem lokalu przez sprawcę przemocy w toku postępowania¹⁶. Należy zauważyć, że 7 z tych postanowień zostało wydanych w postępowaniach wszczętych przed 30.11.2020 r., a więc na podstawie art. 11a u.p.p.r. w jego pierwotnym brzmieniu. Można zatem domniemywać, że wskazywane przez projektodawcę wątpliwości faktycznie miały miejsce w praktyce. W tym kontekście warto również zwrócić uwagę, że z analizy akt wynika, że część uczestników – sprawców przemocy w toku postępowania odbywała kary pozbawienia wolności lub było tymczasowo aresztowanych. Dotyczyło to 25 postępowań, w tym: w 22 przypadkach miało to miejsce w dniu składania wniosku, natomiast w 3 – w toku postępowania. W 6 przypadkach sprawca przemocy wyszedł na wolność w toku postępowania. Powyższe dane – moim zdaniem – potwierdzają zasadność doprecyzowania art. 11a u.p.p.r. w zakresie dotyczącym zajmowania mieszkania.

1.3. Członek rodziny

Sprawca przemocy musi być członkiem rodziny wnioskodawcy – ofiary przemocy. Analogicznie jak w przypadku pojęcia przemocy w rodzinie, ustawodawca przewidział również definicję członka rodziny. Stosownie do art. 2 pkt 1 u.p.p.r. członek rodziny to osoba najbliższa w rozumieniu art. 115 § 11 k.k.¹⁷, a także inna osoba wspólnie zamieszkująca lub gospodarująca. Pojęcie osoby najbliższej występuje m.in. w art. 207 k.k. penalizującym przestępstwo znęcania się. Z powyższego wynika, że definicja legalna członka rodziny zawarta w u.p.p.r. jest szersza niż definicja osoby najbliższej występująca w k.k. Intencją ustawodawcy przy wprowadzaniu tak szerokiej definicji członka rodziny stanowiło objęcie ochroną u.p.p.r. osób, które wprawdzie nie pozostają w relacjach rodzinnych, ale stały się ofiarami przemocy ze strony osób,

¹⁵ Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 11.03.2020 r., druk sejmowy nr 279, Sejm IX kadencji, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/50579853AD7D463DC12585340032C2C1/%24File/279.pdf>, s. 17 uzasadnienia (dostęp: 18.02.2022 r.).

¹⁶ Zob. dane przedstawione w pkt 2.8 niniejszego artykułu. Obrazują one jedynie prawdopodobne przyczyny oddalenia wniosku ustalone na podstawie przebiegu postępowania. Do postanowień tych nie sporządzono uzasadnienia.

¹⁷ Osobą najbliższą, stosownie do art. 115 § 11 k.k., jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

które wspólnie z nimi mieszkają ze względu np. na trudności lokalowe. Dotyczy to w szczególności rozwiedzionych małżonków¹⁸. Takie podejście napotyka częściową krytykę w doktrynie. Wskazuje się bowiem, że członkami rodziny w rozumieniu wspomnianej ustawy jest przykładowo grupa studentów wspólnie wynajmująca lokal mieszkalny¹⁹. Niemniej analiza akt spraw nie potwierdza zasadności powyższej krytyki. W zbadanych sprawach wnioskodawca oraz uczestnik – sprawca przemocy pozostawali najczęściej w związku małżeńskim (42,7% – 76 przypadków) lub byli ze sobą spokrewnieni (41,0% – 73 przypadki)²⁰. W 7,3% przypadków (13) wniosek dotyczył osób rozwiedzionych, w 5,6% (10) – pozostających w konkubinacie, natomiast w 0,6% (1) – powinowatych. W żadnej ze spraw nie stwierdzono braku istnienia jakiegokolwiek związku (oprócz wspólnego zajmowania mieszkania) pomiędzy sprawcą a uczestnikiem postępowania. Nie stwierdzono również przypadków podobnych do tych przywołanych przez przedstawicieli doktryny (grupa studentów). Żaden z wniosków nie został oddalony w związku z uznaniem przez sąd, że sprawca i ofiara przemocy nie byli członkami rodziny. Wydaje się, że definicja legalna członka rodziny przewidziana w u.p.p.r. jest w pełni adekwatna do realizacji celów u.p.p.r.

2. Postępowanie przed sądem I instancji

2.1. Właściwość rzeczowa i miejscowa, wydział

Sądem właściwym do rozpoznania wniosku złożonego na podstawie art. 11a u.p.p.r. jest sąd rejonowy miejsca zamieszkania wnioskodawcy, a w przypadku braku miejsca zamieszkania – sąd miejsca jego pobytu (art. 508 k.p.c.). Kwestia ta nie budzi wątpliwości ani w doktrynie, ani w orzecznictwie, ani w zbadanych sprawach. Zagadnienie sporne to natomiast właściwość wydziałów. Aspekt ten został uregulowany w art. 12 ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych²¹. Na jego podstawie w sądach rejonowych można tworzyć m.in. wydziały rodzinne i nieletnich oraz cywilne. Do właściwości pierwszych należą m.in. sprawy „z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego” (art. 12 § 1 pkt 3 p.u.s.p.), natomiast do drugich – m.in. sprawy „z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego” (art. 12 § 1 pkt 1 p.u.s.p.). Na problem ten zwrócił uwagę Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO) w wystąpieniu skierowanym do Ministra Sprawiedliwości w 2017 r.²² Wskazał on, że ani z uzasadnienia projektu ustawy z 10.06.2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, ani z art. 11a u.p.p.r. czy art. 12 p.u.s.p. nie wynika jednoznacznie, który z wydziałów jest właściwy w sprawach wniosków składanych na podstawie art. 11a u.p.p.r.²³ Rzecznik odwołał się jednocześnie do pisma Wiceprezesa Sądu Okręgowego w Warszawie

¹⁸ S. Spurek, *Komentarz...* [w:] *Przeciwdziałanie...*

¹⁹ K. Dudka, *Środki zapobiegawcze stosowane wobec sprawców przemocy w rodzinie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2006/2, s. 44.

²⁰ W 178 sprawach możliwe było ustalenie związku pomiędzy sprawcą przemocy a wnioskodawcą.

²¹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2020 r. poz. 2072 ze zm. – dalej: p.u.s.p.

²² *Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości z 6.02.2017 r.*, <http://bityl.pl/duFLr> (dostęp: 18.02.2022 r.).

²³ *Wystąpienie RPO do Ministra Sprawiedliwości z 6.02.2017 r.*, s. 2-3, <http://bityl.pl/duFLr> (dostęp: 18.02.2022 r.).

z 2011 r., w którym stwierdzono, że w okręgu tego sądu toczą się spory kompetencyjne między poszczególnymi wydziałami sądów rejonowych w przedmiotowych sprawach. Wyjaśniono również, że sprawy te nie należą do spraw *stricte* cywilnych ani rodzinnych. Niemniej wskazano, że kwestie merytoryczne przemawiają za tym, żeby były one rozpoznawane przez wydziały rodzinne, ponieważ dotyczą rodziny i jej funkcjonowania. Podkreślono, że sędziowie orzekający w wydziałach rodzinnych posiadają lepsze przygotowanie do orzekania w sprawach o zobowiązanie. Rzecznik Praw Obywatelskich, uznając słuszność tego poglądu, zwrócił się do Ministra Sprawiedliwości o dokonanie odpowiednich zmian w prawie. Minister Sprawiedliwości w 2017 r. oraz w 2019 r. poinformował RPO, że trwają prace analityczne dotyczące przedmiotowego zagadnienia²⁴. Do dnia przygotowania niniejszego artykułu powyższego postulatu nie uwzględniono. W mojej ocenie pogląd RPO jest w pełni zasadny. O ile faktycznie, na podstawie obowiązujących przepisów, nie można wskazać, który wydział jest właściwy w sprawach o zobowiązanie, to jednak mając na uwadze doświadczenie sędziów orzekających w wydziałach rodzinnych w zakresie orzekania w podobnych sprawach oraz fakt, że sprawy z art. 11a u.p.p.r. wiążą się z rodziną i jej funkcjonowaniem, trzeba uznać, że to do właściwości wydziałów rodzinnych powinny należeć sprawy z art. 11a u.p.p.r. Z analizy spraw wynika, że w zdecydowanej większości sprawy te rozpoznawane są przez wydziały cywilne²⁵.

2.2. Doręczenia

W postępowaniu nieprocesowym, na podstawie art. 13 § 2 k.p.c., stosuje się odpowiednio przepisy o doręczeniu w procesie. *De lege lata* sąd może dokonywać doręczeń przez: operatora pocztowego, osoby zatrudnione w sądzie, sądową służbę doręczeniową lub za pośrednictwem komornika sądowego (art. 131 § 1 k.p.c.), a w przypadkach wskazanych w ustawie – przez Policję lub Żandarmerię Wojskową. Ostatnia możliwość została przewidziana w postępowaniu o zobowiązanie. Przesłanką dokonania doręczenia za pośrednictwem Policji lub Żandarmerii Wojskowej jest konieczność zapewnienia szybkości postępowania (art. 560⁶ § 1 k.p.c.). W sprawach wszczętych przed 30.11.2020 r. doręczeń w większości przypadków dokonywał operator pocztowy – dotyczyło to 141 ze 151 postępowań (93,4%). W 6 przypadkach doręczenie zostało dokonane przez Policję (3,3%) oraz w 4 – przez komornika sądowego (2,6%). W postępowaniach wszczętych po 30.11.2020 r. zwiększył się odsetek doręczeń przez Policję. Doręczenia te zostały dokonane w 19 postępowaniach (37,3% postępowań). W dalszym ciągu doręczenia przez operatora pocztowego odbywały się jednak najczęściej. Dotyczyło to bowiem 47 z 51 postępowań (92,2%). Żandarmeria dostarczała przesyłki wyłącznie w jednym postępowaniu. Jednakże w żadnym postępowaniu nie dokonywano doręczeń wyłącznie za pośrednictwem Policji lub Żandarmerii

²⁴ Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ms-nadal-analizuje-badanie-spraw-o-przemoc-przez-sedziow-rodzinnych> (dostęp: 18.02.2022 r.).

²⁵ Spośród 192 przebadanych spraw tylko 2 sprawy (1%) były rozpoznane w ramach wydziału rodzinnego i nieletnich, pozostałe natomiast w wydziałach cywilnych.

Wojskowej. Policji w 25 postępowaniach zlecono 43 doręczenia, Żandarmerii – jedno²⁶. Doręczenia za pośrednictwem Policji dotyczyły w większości przypadków korespondencji kierowanej do uczestnika – sprawcy przemocy. Było to 40 doręczeń. Skutecznie dostarczono 38 z nich, co wskazuje na wysoką skuteczność doręczeń (88,4% przesyłek). Żandarmerii Wojskowej zlecono doręczenie wyłącznie 1 przesyłki, co też skutecznie uczyniono. Średni czas doręczeń przez Policję oraz Żandarmerię Wojskową liczony od dnia przesłania zlecenia do dnia doręczenia adresatowi wyniósł 5 dni. Świadczy to o wysokiej efektywności oraz sprawności doręczeń dokonywanych przez Policję.

W toku analizy akt stwierdzono pewne problemy związane z doręczaniem korespondencji przez operatora pocztowego. Pierwszy z nich dotyczył doręczania korespondencji, zamiast adresatom, dorosłym domownikom, którzy byli ich przeciwnikami procesowymi w rozumieniu art. 138 § 1 k.p.c.²⁷ Na 188 zbadanych spraw²⁸ w 18 (9,6%) stwierdzono doręczenie korespondencji przeciwnikowi procesowemu. W nie wszystkich przypadkach przewodniczący zwrócił na to uwagę i zarządził ponowne doręczenie. Rozwiązaniem tego problemu byłoby zaznaczanie w zarządzeniach o doręczeniu, że korespondencja ma zostać dostarczona do rąk własnych adresata, gdyż nie stanowiło to powszechnej praktyki w zbadanych postępowaniach. Kolejna kwestia to brak możliwości doręczenia korespondencji sprawcy przemocy w związku: ze zmianą jego adresu po złożeniu wniosku w danej sprawie; z jego tymczasowym aresztowaniem; ze wskazaniem błędnego adresu sprawcy przez wnioskodawcę. Stanowiło to 27% wszystkich powodów odroczenia rozpraw²⁹. Przyczyniło się do odroczenia 33 rozpraw. Rozwiązaniem tego problemu, analogicznie jak w pierwszym przypadku, byłoby częstsze dokonywanie doręczeń za pośrednictwem Policji lub Żandarmerii Wojskowej oraz ustalanie przez sąd z urzędu, przed pierwszą rozprawą, aktualnego miejsca pobytu uczestnika – sprawcy przemocy, np. z wykorzystywaniem systemów NOE-SAD lub PESEL-SAD.

2.3. Wniosek

2.3.1. Wymogi formalne

Wniosek o wydanie nakazu lub zakazu, o którym stanowi art. 11a u.p.p.r., powinien spełniać zarówno ogólne wymogi pisma procesowego przewidziane w art. 126 k.p.c., jak i te przewidziane dla pozwu (art. 511 w zw. z art. 187 k.p.c.), z tym że zamiast pozwanego należy wymienić zainteresowanych w sprawie. Tak jak w przypadku każdego pisma procesowego, do wniosku powinny zostać dołączone jego odpisy i odpisy załączników do doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom (art. 128

²⁶ Dotyczyło to: 21 wezwań na rozprawę kierowanych do uczestnika – sprawcy przemocy, 12 odpisów postanowień co do istoty sprawy kierowanych do sprawcy, 6 wezwań na rozprawę kierowanych do wnioskodawcy, 4 postanowień w przedmiocie zabezpieczenia.

²⁷ Przepis ten – na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. – ma odpowiednie zastosowanie do postępowania nieprocesowego.

²⁸ To liczba spraw, w których nie zwrócono fizycznie wniosku i w których, możliwe było ustalenie relacji pomiędzy adresatem pisma a osobą, której faktycznie je doręczono.

²⁹ Ustalono w sumie 122 przyczyny odroczeń rozpraw.

k.p.c.). Należy również pamiętać o konieczności uiszczenia odpowiedniej opłaty. Niespełnienie któregoś z powyższych wymogów skutkuje wezwaniem wnioskodawcy do uzupełnienia braków formalnych w trybie art. 130 k.p.c. Konsekwencją tego jest przedłużenie postępowania o czas niezbędny do przesłania wezwania oraz czas niezbędny do uzupełniania braków formalnych. Z przeprowadzonych badań wynika, że wnioski składane na podstawie art. 11a u.p.p.r. często dotknięte są brakami formalnymi. W przypadku wniosków złożonych przed 30.11.2020 r. dotyczyło to 75 ze 141 wniosków (53,2%), natomiast złożonych po tej dacie – 15 z 51 (29,4%). Braki nie zostały uzupełnione w 24 przypadkach (26,7%).

Do najczęściej występujących braków formalnych wniosków wniesionych przed 30.11.2020 r. należy zaliczyć: brak wniesienia opłaty (42,6%), niedołączenie odpisu wniosku (16,3%) oraz niewskazanie numeru PESEL wnioskodawcy (8,5%)³⁰.

Istotne zmiany w tym zakresie wprowadziła nowelizacja z 30.04.2020 r. Po pierwsze, odstąpiono od wzywania do dołączenia odpisów wniosków oraz wszystkich innych pism procesowych składanych w toku tego postępowania (art. 560⁴ § 2 k.p.c.) – z jednej strony rozwiązanie to należy uznać za zasadne, ponieważ przyczynia się do szybszego rozpoznawania wniosków, jednak z drugiej strony należy zauważyć, że stanowi to dodatkowe obciążenie dla pracowników sądów, którzy zobowiązani zostali do dokonywania odpisów składanych pism. Po drugie, rozszerzono katalog osób zwolnionych od kosztów sądowych o osoby składające wniosek na podstawie art. 11a u.p.p.r. (art. 96 ust. 1 pkt 15 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych³¹). Od 21.08.2019 r. opłata od wniosku o wszczęcie postępowania nieprocesowego (art. 23 pkt 1 u.k.s.c.) wynosiła 100 zł³². Zwolnienie wnioskodawcy – ofiary przemocy od kosztów sądowych oznacza, że nie musi ona uiszczać opłaty od złożonego wniosku. Rozwiązanie to należy uznać za w pełni zasadne. W stanie prawnym do 30.11.2020 r., jeżeli wnioskodawca – ofiara przemocy nie miał środków na uiszczenie opłaty, musiał złożyć wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, co tamowało merytoryczne rozpoznanie wniosku. Sąd w tym przypadku, w pierwszej kolejności, rozpoznawał wniosek o zwolnienie od kosztów. Jeżeli go oddalił, wnioskodawcę wzywano do uiszczenia opłaty. Cały ten proces znacznie wydłużał czas rozpoznania wniosku.

Wymogiem, którego nie dotyczyła wspomniana nowelizacja, było wskazanie numeru PESEL wnioskodawcy. W tym przypadku zasadny wydaje się postulat *de lege ferenda* polegający na wprowadzeniu regulacji, na podstawie której sądy ustalałyby numer PESEL wnioskodawcy z urzędu.

W analizie akt spraw wszczętych po 30.11.2020 r. widoczny jest pozytywny wpływ nowelizacji z 30.04.2020 r. Dotyczy on zmniejszenia liczby stwierdzonych braków formalnych. Zagadnienie to przedstawia tabela 1.

³⁰ Dane ukazano w odniesieniu do wszystkich wniosków złożonych przed 30.11.2020 r., tj. 141.

³¹ Ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 2257 ze zm.) – dalej u.k.s.c.

³² Ustawa z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1469 ze zm.).

Tabela 1. Braki formalne wniosków złożonych po 30.11.2020 r.

Rodzaj stwierdzonego braku	Liczba braków	Stosunek liczby braków do liczby wszystkich wniosków
Opłata	8	15,7%
Odpis wniosku	7	13,7%
PESEL wnioskodawcy	3	5,9%
PESEL uczestnika – sprawcy przemocy	1	2,0%
Adres uczestnika – sprawcy przemocy	2	3,9%
Wartość przedmiotu sporu	1	2,0%
Ogółem	22	×

Źródło: opracowanie własne.

Z tabeli wynika również, że sądy w części przypadków, mimo wejścia w życie wskazanej nowelizacji, w dalszym ciągu wzywały do uiszczenia opłaty od dołączenia odpisu wniosku. Działanie to, jako niemające podstawy w obowiązujących przepisach, należy ocenić jednoznacznie negatywnie.

2.3.2. Urzędowe formularze

Wniosek o wydanie nakazu lub zakazu od 30.11.2020 r. może zostać wniesiony na urzędowym formularzu (art. 560³ § 1 k.p.c.). Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie. Po pierwsze, urzędowe formularze ułatwiają ofiarom przemocy składanie wniosków pozbawionych braków formalnych. Po drugie, ofiary przemocy (często osoby nieporadne) zyskują na ich podstawie informacje o tym, że faktycznie powinny wskazać okoliczności we wniosku (np. oznaczenie mieszkania) oraz że mogą składać wnioski dowodowe, a także żądać udzielenia zabezpieczenia. Z przeprowadzonych badań wynika, że ofiary przemocy jednak bardzo rzadko korzystają z tego druku. Wyłącznie w 6 postępowaniach na 51 postępowań wszczętych po 30.11.2020 r. wniosek został złożony na urzędowym formularzu (11,8%). Oznacza to, że jego potencjał nie jest wykorzystywany.

2.3.3. Żądania zawarte we wnioskach

Ofiara przemocy na podstawie art. 11a u.p.p.r. w brzmieniu obowiązującym do 30.11.2020 r. mogła domagać się od sądu, aby zobowiązał sprawcę przemocy do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania. Wraz z wejściem w życie nowelizacji przepisu ofiara przemocy otrzymała możliwość zażądania, aby sąd nakazał sprawcy przemocy opuszczenie wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał mu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia.

Z analizy akt spraw wszczętych przed 30.11.2020 r. wynika, że w 82% przypadków (114 wniosków) wnioskodawcy żądali od sądu zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania. W pozostałych

przypadkach (18%, tj. 25 wniosków) było to: żądanie „eksmisji” (w 15 wnioskach), „nakazanie opuszczenia i opróżnienia z rzeczy lokalu mieszkalnego” (w 7 wnioskach), „zakaz zbliżania się” (w 1 wniosku), „podjęcie działań mających na celu eksmisję z domu” (w 1 wniosku), „rozwiązanie umowy mieszkaniowej” (w 1 wniosku).

W przypadku postępowań wszczętych po 30.11.2020 r. żądanie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania zostało sformułowane w 31 wnioskach (tj. 60,8% wszystkich 51 wniosków). W pozostałych przypadkach było to:

- a) zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia oraz zakazanie osobie stosującej przemoc w rodzinie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (4 wnioski);
- b) zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (4 wnioski);
- c) zakazanie osobie stosującej przemoc w rodzinie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (2 wnioski);
- d) przedłużenie zakazu lub nakazu wydanego przez Policję (3 wnioski);
- e) wymeldowanie (2 wnioski);
- f) eksmisja (2 wnioski);
- g) eksmisja i opróżnienie lokalu z rzeczy (1 wniosek);
- h) opuszczenie lokalu i opróżnienie z rzeczy (2 wnioski).

W przypadku 4 wniosków zawierających żądanie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania wnioskodawca domagał się również: nakazania opróżnienia lokalu z rzeczy (w 2 wnioskach); orzeczenia, że wnioskodawcy nie przysługuje prawo do lokalu socjalnego (w 1 wniosku); zakazania zbliżania się do wnioskodawcy i mieszkańców (w 1 wniosku).

Analiza powyższych danych nasuwa kilka konkluzji. Po pierwsze, pomimo wejścia w życie nowelizacji z 30.04.2020 r. wnioskodawcy w większości przypadków w dalszym ciągu określają żądanie na podstawie art. 11a u.p.p.r. w jego pierwotnym brzmieniu, a więc wnoszą o „zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania” bez wskazywania na bezpośrednie otoczenie. Rzadkością jest również wnoszenie o „zakazanie osobie stosującej przemoc w rodzinie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia”. Jest to o tyle ciekawe, że w przypadku postępowań wszczętych po 30.11.2020 r. w 21 przypadkach uczestnik – sprawca przemocy w momencie składania wniosku przez ofiarę przemocy nie zajmował wspólnie z nią lokalu. Prawdopodobnie wynika to z niskiej świadomości prawnej wnioskodawców i brakiem wiedzy odnośnie aktualnego brzmienia art. 11a u.p.p.r. Po drugie, zarówno w stanie prawnym przed nowelizacją, jak i po nowelizacji z 30.04.2020 r. wnioskodawcy formułują żądania w taki sposób, z którego nie wynika jednoznacznie, czy mają one podstawę w art. 11a u.p.p.r. czy w art. 13 ust. 1 ustawy z 21.06.2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego³³. Przykładem tego jest częste żądanie „eksmisji” czy „nakazanie

³³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 172 – dalej u.o.p.l.

opuszczenia i opróżnienia z rzeczy lokalu mieszkalnego”. Nakaz opuszczenia lokalu oraz opróżnienia z rzeczy, czy też nakaz opróżnienia lokalu wraz z osobami i rzeczami reprezentującymi prawa, często orzeka się w wyrokach wydawanych właśnie na podstawie art. 13 u.o.p.l. W niektórych przypadkach skutkowało to tym, że sprawa na początku została zarejestrowana w repertorium C, a więc jako rozpoznawana w trybie procesowym, a dopiero później – jako sprawa z art. 11a u.p.p.r. Na 192 przebadanych akt spraw dotyczyło to 14 (7,3%).

2.4. Uczestnicy i zainteresowani

Krąg osób legitymowanych do złożenia wniosku o wydanie nakazu lub zakazu, o którym stanowi art. 11a u.p.p.r., został wprost wskazany w tym przepisie. Są to ofiary przemocy wspólnie zajmujące mieszkanie z członkiem rodziny, który swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie. Składając wniosek, osoby te stają się uczestnikami postępowania. Należy jednocześnie podkreślić, że w tym przypadku sąd nie bada wystąpienia interesu prawnego osób składających przedmiotowy wniosek, lecz tylko to, czy wnioskodawca należy do kręgu osób wskazanych w art. 11a u.p.p.r.³⁴ Kryteria te zostały omówione w pkt 1.3. niniejszego artykułu.

Osoba, która należy do kręgu wskazanych w art. 11a u.p.p.r. i która nie złożyła wniosku, jest zainteresowanym. Zainteresowany staje się uczestnikiem nie tylko przez samo złożenie wniosku o wszczęcie postępowania, ale także w przypadku: wezwania przez sąd w charakterze uczestnika, wzięcia udziału w postępowaniu z własnej inicjatywy lub z mocy samego prawa. W orzecznictwie przyjmuje się, że powinnością sądu jest czuwanie, aby każdy zainteresowany został uczestnikiem postępowania³⁵. Gdy zatem osoba należąca do kręgu osób określonych w art. 11a u.p.p.r. nie złożyła wniosku o wszczęcie postępowania, sąd powinien wezwać ją w charakterze uczestnika postępowania. W badanych sprawach wnioskodawcy, przedstawiając we wnioskach stan faktyczny, częstokroć wskazywali, że lokal, którego ma dotyczyć nakaz lub zakaz, oprócz nich i sprawcy przemocy zajmowany jest także przez inne osoby, w tym małoletnie dzieci dotknięte przemocą w rodzinie. Zgodnie z dokonanymi ustaleniami osoby te powinny zostać wezwane do wzięcia udziału w sprawie w charakterze uczestnika. Jednakże analiza akt spraw nie potwierdza istnienia takiej praktyki. W 64,3% przypadków (108 na 168 zbadanych spraw³⁶) nie wszystkie osoby zajmujące lokal wspólnie z wnioskodawcą i ofiarą przemocy brały udział w postępowaniu³⁷. W poszczególnych postępowaniach sąd, zyskując wiedzę o takich osobach, nie wzywał ich w charakterze uczestników postępowania. Należy przy tym podkreślić, że w 77 przypadkach dotyczyło to osób małoletnich, najczęściej dzieci sprawcy i ofiary przemocy. Sądy wówczas ewentualnie przesłuchiwały te

³⁴ Zob. T. Rowiński, *Interes prawny w procesie cywilnym i postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971, s. 145 i n.; P. Rylski, *Uczestnik postępowania nieprocesowego – zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2017, s. 340–342.

³⁵ Postanowienie Sądu Najwyższego (dalej SN) z 7.07.2011 r., II CSK 684/10, LEX nr 1050460.

³⁶ Dotyczy spraw, w których nie zwrócono ani nie cofnięto wniosku na samym początku postępowania.

³⁷ Dane te pozyskano z wniosku lub ustalono w toku postępowania.

osoby w charakterze świadków. Z przyczyn wskazanych powyżej praktykę tę należy ocenić jednoznacznie negatywnie.

Niewątpliwie zainteresowanym jest również sprawca przemocy, ponieważ to jego ma dotyczyć nakaz lub zakaz. Wezwanie go przez sąd w charakterze uczestnika skutkuje przyznaniem mu tego statusu.

Zainteresowanym w postępowaniu o zobowiązanie, oprócz osób wskazanych powyżej, jest każdy podmiot, który ma interes prawny w konkretnym rozstrzygnięciu danej sprawy (art. 510 § 1 k.p.c.)³⁸. W 11 postępowaniach na 168 zbadanych akt stwierdzono (poza wnioskodawcami i sprawcami przemocy) dodatkowych uczestników. Wśród nich 13 uczestników to osoby fizyczne, natomiast 1 – gmina. W pierwszym przypadku były to osoby zajmujące wspólnie lokal z wnioskodawcą i sprawcą przemocy. Z kolei gmina została wezwana przez sąd jako podmiot, który ewentualnie udostępni lokal socjalny sprawy przemocy.

Na zasadach ogólnych w postępowaniu nieprocesowym mogą również wziąć udział prokurator (art. 7 k.p.c.) oraz podmioty działające na takich samych zasadach jak prokurator, w tym RPO oraz Rzecznik Praw Dziecka (dalej RPD). Podmioty te mają legitymację do żądania wszczęcia postępowania oraz wzięcia udziału w toczącym się postępowaniu. Spośród 188 spraw 97,3% (183) zostało zainicjowanych wnioskiem ofiary przemocy, natomiast 2,7% (5) – wnioskiem prokuratora³⁹.

2.5. Rozprawa

Wniosek o wydanie nakazu lub zakazu, o którym stanowi art. 11a u.p.p.r., zarówno w stanie prawnym sprzed (art. 11 ust. 2 u.p.p.r. w brzmieniu obowiązującym do 30.11.2020 r.), jak i po nowelizacji z 30.04.2020 r. (art. 560⁴ § 1 k.p.c.), powinien zostać rozpoznany na rozprawie (art. 560⁴ § 1 k.p.c.). Niemniej sąd, na podstawie art. 514 § 2 k.p.c., może nie przeprowadzić rozprawy i nie wzywać zainteresowanych w sprawie, gdy z wniosku wynika oczywisty brak uprawnienia wnioskodawcy. Postanowienie oddalające wniosek wydawane jest wówczas na posiedzeniu niejawnym. Powyższą regulację zastosowano wyłącznie w jednym postępowaniu. Brak wyznaczenia rozpraw wiązał się ponadto: z cofnięciem wniosku przed wyznaczeniem rozprawy, z umorzeniem postępowania w związku z zastosowaniem art. 139¹ k.p.c., z rozpoznaniem sprawy na posiedzeniu niejawnym na podstawie regulacji wprowadzonych z uwagi na pandemię COVID-19⁴⁰ oraz ze zwrotem wniosku.

Rozprawa powinna zostać wyznaczona w ciągu miesiąca od dnia wpływu wniosku do sądu (art. 11a ust. 2 u.p.p.r. w brzmieniu obowiązującym do 30.11.2020 r. oraz art. 560⁵ k.p.c.). Z analizy badanych spraw wynika, że wymóg ten jest bardzo rzadko realizowany. W przypadku postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r. wskazany

³⁸P. Rylski, *Uczestnik...*, s. 342 – autor tego opracowania wskazuje, że art. 510 k.p.c. dający możliwość wzięcia udziału w postępowaniu przez każdą osobę zainteresowaną dotyczy wyłącznie przypadku uczestnictwa w postępowaniu, które zostało już wszczęte. Nie dotyczy zatem legitymacji do wszczęcia postępowania.

³⁹W jednym przypadku, gdy wniosek został złożony przez prokuratora, uczestnik – ofiara przemocy, na rzecz którego złożono wniosek, wniósł o jego oddalenie.

⁴⁰Zagadnienie to będzie omówione w dalszej części niniejszego artykułu.

termin został dochowany tylko w 13,2% postępowań (15 postępowań). Rozprawy najczęściej były wyznaczane w trakcie 31–60 dni (28,0%, czyli 32 postępowania). Niejednokrotnie termin określano w ciągu 61–90 dni (24,6%, tj. 28 postępowań), a nawet w okresie 91–120 dni (14,9%, tj. 17 postępowań). Do okoliczności, które w głównej mierze przyczyniały się do przekroczenia wskazanego terminu, należy zaliczyć: wzywianie do uzupełnienia braków formalnych, składanie wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych lub wyznaczenie pełnomocnika z urzędu oraz początkowe zarejestrowanie sprawy jako sprawy o eksmisję rozpoznawanej w trybie procesowym. Poprawa w tym zakresie widoczna jest wraz z wejściem w życie nowelizacji z 30.04.2020 r., co wiąże się przede wszystkim z ograniczeniem wezwań do uzupełnienia braków formalnych oraz brakiem konieczności składania wniosków o zwolnienie od kosztów sądowych⁴¹. W postępowaniach wszczętych po 30.11.2020 r. 30-dniowy termin został dochowany w 47,8% przypadków (22 postępowania). Ponadto najczęściej rozprawy były wyznaczane w ciągu 31–60 dni (39,1%, tj. 18 postępowań). Pozostałe przypadki należy uznać za marginalne⁴².

Z analizy akt spraw wynika, że w toku postępowań często dochodziło do odwoływania terminów rozpraw oraz ich odraczania.

W przypadku postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r. odwołanie terminów rozpraw nastąpiło w 24 sprawach (tj. 21% spraw) ze 114 spraw, w których przeprowadzono rozprawę. Duży wpływ na to miał wybuch pandemii COVID-19. W 41,7% przypadków (10 rozpraw) odwołanie rozprawy było bowiem związane z zarządzeniami prezesów poszczególnych sądów o odwołaniu rozprawy w związku z COVID-19, natomiast w 37,5% przypadków (9 rozpraw) – z nieobecnością sędziego referenta wynikającą z jego choroby. W przypadku postępowań wszczętych po 30.11.2020 r. miało to miejsce wyłącznie w 2 postępowaniach (4,4%) z 46 postępowań.

Odnosząc się z kolei do odraczania rozpraw, należy zauważyć, że sąd powinien dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, o ile jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy (art. 6 § 1 k.p.c.). Zasada ta znajduje swój wyraz w art. 206¹ k.p.c., stosownie do którego rozprawę należy tak przygotować, aby rozstrzygnąć sprawę na pierwszym posiedzeniu wyznaczonym na rozprawę. Wyznaczenie większej liczby posiedzeń dopuszcza się tylko w razie konieczności, zwłaszcza gdy nie można przeprowadzić na jednym posiedzeniu wszystkich dowodów. Ma to istotne znaczenie w przypadku spraw o zobowiązania, gdzie ważne jest jak najszybsze udzielenie ochrony prawnej. Z przeprowadzonych badań wynika, że powyższą zasadę nie zawsze się realizuje. Wśród 160 spraw rozprawę odraczano w 75 postępowaniach (46,9%). Najczęstsze przyczyny to brak doręczenia lub nieprawidłowe doręczenie wezwania uczestnikom postępowania. Sytuacje takie wystąpiły bowiem w trakcie 33 rozpraw (27%⁴³), z czego

⁴¹ Kwestia ta została poruszona w pkt 2.3.1. niniejszego artykułu.

⁴² W trakcie 61–90 dni była to 1 sprawa, natomiast w czasie 91–120 dni – 3 sprawy.

⁴³ Wszystkich odroczeń było 122.

28 przypadków (84,8%) dotyczyło wezwania na rozprawę, którego adresatem był uczestnik – sprawca przemocy⁴⁴.

Kolejną przyczyną odraczania rozpraw to konieczność kontynuowania postępowania dowodowego, w tym przede wszystkim przeprowadzenia dowodu z zeznań świadka (30 rozpraw ze 122, tj. 24,6%). W tym kontekście należy zauważyć, że w toku 78 (na 154) pierwszych posiedzeń wyznaczonych na rozprawę nie przeprowadzono żadnego dowodu. Niewątpliwie w części przypadków wiąże się to z odraczaniem rozpraw z przyczyn, które jednocześnie uniemożliwiają przeprowadzenie na danym posiedzeniu jakiegokolwiek dowodu. Jak już wskazano, najczęściej przyczynia się do tego brak doręczenia lub nieprawidłowe doręczenie zawiadomienia o rozprawie uczestnikom postępowania. Innym powodem może być niewystarczająca koncentracja materiału dowodowego. Sąd powinien zobowiązywać uczestników postępowania do zgłaszania wszystkich wniosków dowodowych przed pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę oraz pomijać te spóźnione. W tym celu sąd może zobligować uczestników postępowania do złożenia odpowiedzi na wniosek, w którym powinny zostać zawarte twierdzenia faktyczne oraz wnioski dowodowe, a także wszelkie zarzuty materialnoprawne oraz procesowe⁴⁵. Niemniej zarządzenie złożenia wskazanego pisma przygotowawczego ma w postępowaniu nieprocesowym charakter fakultatywny (art. 511² § 1 k.p.c.). Związane jest to z tym, że w tym trybie postępowania brak wyraźnie zaznaczonych przeciwstawnych „stron”⁴⁶. W zbadanych sprawach przewodniczący zarządził wniesienie odpowiedzi na wniosek w 63,8% postępowań (102 postępowania na 160 postępowań). Odpowiedź została złożona w jedynie 23,8% przypadków (38 na 160 postępowań).

Analizując kwestię rozpraw, warto również zwrócić uwagę na dane dotyczące brania udziału poszczególnych uczestników postępowania w rozprawie. Na 160 postępowań, w których wyznaczono rozprawę, w 65 przypadkach (40,6%) uczestnik – sprawca przemocy nie wziął udziału w żadnym z posiedzeń wyznaczonych na rozprawę. W stosunku natomiast do wszystkich posiedzeń wyznaczonych na rozprawę (263) nie brał on udziału w 125 z nich (47,5%). W przypadku wnioskodawcy – ofiary przemocy było to odpowiednio 10 postępowań (6,3%) oraz 38 posiedzeń (14,5%). Tak stosunkowo wysoka absencja uczestnika – sprawcy przemocy była związana z jednej strony z problemami dotyczącymi prawidłowego doręczenia zawiadomienia o rozprawie, natomiast z drugiej strony – prawdopodobnie – z brakiem zainteresowania uczestników – sprawców przemocy wynikiem postępowania. Potwierdzają to m.in. dane dotyczące składanych odpowiedzi na wniosek, aktywności dowodowej⁴⁷ oraz wnoszonych apelacji⁴⁸.

⁴⁴ Zagadnienie to zostało omówione w pkt 2.2. niniejszego artykułu.

⁴⁵ G. Karaś, *Komentarz do art. 205⁵ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Legalis/el. 2019.

⁴⁶ O.M. Piaskowska, T. Partyk, *Komentarz do art. 511² k.p.c.* [w:] *Komentarz do niektórych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, red. O.M. Piaskowska, LEX/el. 2019.

⁴⁷ Zagadnienie to zostało omówione w pkt 2.6. niniejszego artykułu.

⁴⁸ Kwestię tę poruszono w pkt 4 niniejszego artykułu.

Na koniec niniejszych rozważań należy odnieść się również do regulacji prawnych wprowadzonych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2, a w szczególności ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁴⁹. Zgodnie z obowiązującym od 31.03.2020 r. art. 15zss ust. 1 pkt 1 teże ustawy⁵⁰ bieg terminów procesowych i sądowych w postępowaniach sądowych w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 nie rozpoczynał się, a rozpoczęty ulegał zawieszeniu na ten okres. Stan zagrożenia epidemicznego trwał od 14.03.2020 r. do 19.03.2020 r.⁵¹, z kolei stan epidemii zaczął się 20.03.2020 r.⁵² i w czasie przygotowywania niniejszego artykułu trwa. Z dniem 16.05.2020 r. powyższy przepis został uchylony⁵³. W czasie jego obowiązywania, tj. od 31.03.2020 r. do 15.05.2020 r., sąd nie mógł przeprowadzać rozpraw ani posiedzeń jawnych (art. 15zss ust. 6 ustawy o COVID-19). Niemniej mógł w tym czasie z urzędu uwzględnić żądanie strony lub uczestnika postępowania (art. 15zss ust. 9 ustawy o COVID-19). Wskazane ograniczenia nie dotyczyły spraw wymienionych w art. 14a ust. 4 i 5 ustawy o COVID-19⁵⁴. W przepisach tych wskazano katalog spraw pilnych, które – w razie całkowitego zaprzestania czynności przez właściwy dla nich sąd powszechny – powinny zostać rozpatrzone przez inny wyznaczony sąd. W pierwotnym brzmieniu przepisów nie wskazano wprost spraw z art. 11a u.p.p.r. Niemniej w art. 14a ust. 5 ustawy o COVID-19 wymieniono sprawy, w których przypadku ustawa ta określa termin ich rozpatrzenia przez sąd, a do takich spraw, jak już wyjaśniono, należą sprawy określone w art. 11a u.p.p.r. Niemniej ustawodawca ustawą z 16.04.2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2⁵⁵, która weszła w życie 18.04.2020 r., do katalogu spraw z art. 14a ust. 4 ustawy o COVID-19 dodał sprawy z art. 11a u.p.p.r.

Mając na uwadze powyższe rozważania, należy uznać, że ustawa o COVID-19 nie wstrzymała terminów sądowych ani procesowych i nie zakazała przeprowadzania rozpraw czy posiedzeń jawnych.

⁴⁹ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 2095 ze zm. – dalej ustawa o COVID-19.

⁵⁰ Przepis dodano ustawą z 31.03.2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 568 ze zm.).

⁵¹ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 13.03.2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 433 ze zm.); rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20.03.2020 r. w sprawie odwołania na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 490).

⁵² Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20.03.2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 340).

⁵³ Nastąpiło to w wyniku wejścia w życie ustawy z 14.05.2020 r. o zmianie niektórych ustaw w zakresie działań osłonowych w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2 (Dz.U. z 2020 r. poz. 875 ze zm.).

⁵⁴ Stanowił o tym art. 15zss ust. 2 oraz art. 15zss ust. 6 ustawy o COVID-19 w brzmieniu obowiązującym do 15.05.2020 r.

⁵⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2022 r. poz. 376.

2.6. Postępowanie dowodowe – zasada kontradiktoryjności, aktywność dowodowa

Wśród przepisów ogólnych właściwych dla postępowania nieprocesowego wyłączenie art. 515 k.p.c.⁵⁶ odnosi się do postępowania dowodowego. W pozostałym zakresie mają zastosowanie przepisy o postępowaniu dowodowym w procesie. Oczywiście nie oznacza to, że te tryby postępowania niczym się nie różnią. Odrębność dotyczy obowiązywania zasady kontradiktoryjności, która od 1996 r. jest naczelną zasadą postępowania cywilnego⁵⁷. Dokonując pewnego uproszczenia, można określić, że zasada ta oznacza, iż ciężar udowodnienia swoich racji spoczywa na stronach toczących między sobą spór. Sąd w tym przypadku pełni rolę bezstronnego arbitra i jedynie w drodze wyjątku – na podstawie art. 232 zd. 2 k.p.c. – może dopuścić dowód z urzędu. W postępowaniu nieprocesowym zasada ta obowiązuje w sposób ograniczony⁵⁸. Odnosi się do postępowań, które mogą być wszczęte z urzędu, oraz postępowań, w których brak jest sprzecznych, przeciwstawnych interesów⁵⁹. Postępowanie w sprawie o zobowiązanie nie należy natomiast do żadnego z nich. Nie może być ono wszczęte z urzędu. Jego uczestnicy mają sprzeczne, przeciwstawne interesy. W postępowaniu tym nie przewidziano żadnych przepisów szczególnych dotyczących aktywności dowodowej sądu. *De lege lata* zasada kontradiktoryjności nie podlega w tym postępowaniu żadnym ograniczeniom. Należy jednak zwrócić uwagę na wypracowane w orzecznictwie przesłanki dopuszczenia dowodu z urzędu przez sąd. Spośród nich warto wymienić: wysokie prawdopodobieństwo zasadności dochodzonego roszczenia⁶⁰, rażącą nieporadność strony⁶¹ oraz potrzebę przeciwstawienia się niebezpieczeństwu wydania oczywiście nieprawidłowego orzeczenia⁶². Przesłanki te często występują w przypadku spraw o zobowiązania. Najbardziej powszechną jest nieporadność uczestników postępowania. Z dokonanej analizy akt sądowych wynika, że uczestnicy postępowania w większości przypadków albo nie wykazują żadnej aktywności dowodowej, albo podejmują ją w niewielkim stopniu (tabela 2).

⁵⁶Przepis ten przewiduje możliwość przesłuchania świadków i biegłych bez przyrzeczenia oraz w nieobecności uczestników, jak również zażądania od osób, które nie są uczestnikami, złożenia wyjaśnień na piśmie.

⁵⁷Związane jest to z wejściem w życie ustawy z 1.03.1996 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, Kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 1996 r. Nr 43, poz. 189 ze zm.).

⁵⁸Ł. Błaszczak, *Zasada kontradiktoryjności* [w:] *System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Legalis/el. 2020 i przywołana tam literatura.

⁵⁹Ł. Błaszczak, *Zasada...* [w:] *System...*, t. 2, *Dowody...* i przywołana tam literatura.

⁶⁰Wyrok SN z 13.06.2019 r., V CSK 153/18, LEX nr 2687747.

⁶¹Wyrok SN z 13.06.2019 r., V CSK 153/18, LEX nr 2687747.

⁶²Wyrok SN z 15.01.2010 r., I CSK 199/09, LEX nr 570114.

Tabela 2. Aktywność dowodowa wnioskodawców oraz uczestników – sprawców przemocy⁶³

Ocena aktywności dowodowej*	Liczba wnioskodawców		Liczba uczestników – sprawców przemocy	
1	53	33,1%	120	75,0%
2	8	5,0%	11	6,9%
3	21	13,1%	2	1,3%
4	23	14,4%	2	1,3%
5	55	34,4%	25	15,6%
Ogółem	160	100,0%	160	100,0%

* 1 - wnioskodawca/uczestnik nie złożył żadnego wniosku dowodowego; 2 - wnioskodawca/uczestnik wykazuje się - w stosunku do przedstawionego stanu faktycznego - niską aktywnością dowodową, złożył przynajmniej 1 wniosek dowodowy; 3 - wnioskodawca/uczestnik wykazuje się - w stosunku do przedstawionego stanu faktycznego - średnią aktywnością dowodową; 4 - wnioskodawca/uczestnik - w stosunku do przedstawionego stanu faktycznego - wykazuje się wysoką aktywnością dowodową; 5 - wnioskodawca/uczestnik - w stosunku do przedstawionego stanu faktycznego - wykazuje się bardzo wysoką aktywnością dowodową.

Źródło: opracowanie własne.

Analiza akt spraw wskazuje, że sądy w postępowaniach o zobowiązanie sprawcy wykazują stosunkowo wysoką aktywność dowodową. Widoczne jest to na przykładzie sytuacji, w której we wniosku wskazano, że toczy się lub toczyło się postępowanie karne wobec uczestnika - sprawcy przemocy lub w mieszkaniu interweniowała Policja, a wnioskodawca nie załączył do wniosku żadnych odpisów ani nie zwrócił się sądu, aby ten zażądał przesłania dokumentów z akt sprawy. W 65 przypadkach na 81 (80,2%) takich sytuacji sąd z urzędu zwrócił się o powyższe dokumenty. Należy przy tym zauważyć, że na 137 spraw, w których we wniosku wskazano na postępowanie karne lub interwencje Policji, jedynie w 56 przypadkach (40,9%) wnioskodawca załączył odpowiednie dokumenty lub zwrócił się do sądu, aby ten ich zażądał. W 38 wnioskach wskazano na trwającą procedurę „Niebieskie Karty”⁶⁴. W 25 (65,8%) takich sytuacjach sąd z urzędu zwracał się o dokumenty związane z tą procedurą. W wielu sprawach sąd jeszcze przed wyznaczeniem rozprawy, pomimo braku informacji we wniosku o interwencjach czy postępowaniu karnym, zwracał się do Policji oraz prokuratury o udzielenie informacji. Dane potwierdzają, że sąd w sprawach o zobowiązanie wykazuje wysoką aktywność dowodową. Wymienione przypadki mogą być również uznane jako spełniające przesłankę potrzeby przeciwstawienia się niebezpieczeństwu

⁶³Ocena aktywności dowodowej uczestników objęła sprawy, w których wyznaczono rozprawę. Dokonano ją na podstawie liczby składanych wniosków dowodowych w odniesieniu do przedstawionego we wniosku stanu faktycznego.

⁶⁴Rozporządzenie Rady Ministrów z 13.09.2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. z 2011 r. Nr 209, poz. 1245).

wydania oczywiście nieprawidłowego orzeczenia⁶⁵. Toczące się postępowanie karne, interwencje Policji, wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” z całą pewnością mogą świadczyć o występowaniu przemocy. Na marginesie należy zauważyć, że dokumenty uzyskane od Policji, prokuratury oraz wydziałów karnych sądów stanowiły dowód w łącznie 111 postępowaniach, co stanowi 69,4% wszystkich postępowań, w których wyznaczono rozprawę (160).

2.7. Zawieszenie i umorzenie postępowania

W doktrynie przez zawieszenie postępowania rozumie się „taki stan postępowania, w którym co prawda tok postępowania ulega wstrzymaniu, jednakże nadal trwa stan zawisłości sprawy. Zawieszona sprawa spoczywa bez biegu i zasadniczo zarówno strony (uczestnicy postępowania), jak i sąd nie podejmują czynności procesowych”⁶⁶. Zawieszenie postępowania powinno następować w wyjątkowych sytuacjach, ponieważ tamuje główny cel postępowania, którym jest merytoryczne rozpoznanie sprawy⁶⁷. W zbadanych sprawach postępowanie zostało zawieszono w 8,1% przypadków (14 spraw spośród 173). Przyczyny zawieszenia postępowania to: zgodny wniosek uczestników (4); niewykonanie zobowiązania, o którym mowa w art. 139¹ k.p.c. (3); niewskazanie w toku postępowania, mimo zarządzenia przewodniczącego, adresu uczestnika – sprawcy przemocy (3); brak odpowiedzi na zarządzenie przewodniczącego dotyczące tego, czy wnioskodawca podtrzymuje wniosek w związku z brakiem udziału w pierwszym posiedzeniu wyznaczonym na rozprawę (3); toczące się postępowanie karne o znęcanie (1). Ostatni z przypadków należy uznać za niedopuszczalny. Postępowania karne w przedmiocie znęcania się oraz postępowanie o zobowiązanie są niezależnymi od siebie postępowaniami⁶⁸. Z powyższych danych wynika, że prawie połowa przypadków zawieszenia wiąże się z brakiem możliwości doręczenia uczestnikowi – sprawcy przemocy korespondencji z sądu (niewskazanie w toku postępowania, mimo zarządzenia przewodniczącego, adresu uczestnika – sprawcy przemocy; niewykonanie zobowiązania, o którym mowa w art. 139¹ k.p.c.). Należy zatem uznać to za jeden z najważniejszych problemów w postępowaniu o zobowiązanie.

Umorzenie postępowania stanowi jego definitywne zakończenie bez wydania merytorycznego orzeczenia. Jak wynika z danych wskazanych w pkt 2.8. niniejszego artykułu, spośród 191 zbadanych spraw 57 zostało umorzonych. Postanowienia o umorzeniu stanowiły 33,1% wszystkich postanowień kończących postępowanie przed sądem I instancji (172) oraz 29,8% wszystkich sposobów zakończenia postępowania przed sądem I instancji (191). Główną przyczyną umorzeń, zarówno w odniesieniu do spraw wszczętych przed, jak i po 30.11.2020 r., było cofnięcie wniosku.

⁶⁵ Wyrok SN z 15.01.2010 r., I CSK 199/09, LEX nr 570114.

⁶⁶ J. Jodłowski [w:] *Postępowanie cywilne*, red. J. Jodłowski i in., 2014, s. 308 cyt. za: M.J. Kaczyński, *Komentarz do art. 173 k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1a, *Komentarz. Art. 1–424¹*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis/el. 2020.

⁶⁷ M.J. Kaczyński, *Komentarz... [w:] Kodeks..., t. 1a, Komentarz...*

⁶⁸ Postanowienie wydane w tym przedmiocie zostało uchylone przez sąd II instancji.

Dotyczyło to 29 postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r. (67,4% wszystkich umorzeń) oraz wszystkich (tj. 14) postępowań wszczętych po tej dacie. Pozostałe przypadki umorzeń należy uznać za marginalne, a ich przyczyny przedstawiały się następująco: zawarcie ugody (4 postępowania, tj. 9,3% umorzeń), zastosowanie art. 139¹ k.p.c. (2 postępowania, tj. 4,7% umorzeń), śmierć uczestnika – sprawcy przemocy (2 postępowania, tj. 4,7% umorzeń), zgodny wniosek uczestników (2 postępowania, tj. 4,7% umorzeń), niewskazanie przez wnioskodawcę aktualnego miejsca pobytu sprawcy (2 postępowania, tj. 4,7% umorzeń), niestawiennictwo wnioskodawcy i sprawcy na rozprawie oraz brak odpowiedzi na zarządzenie przewodniczącego wzywającego wnioskodawcę do wskazania, czy podtrzymuje wniosek (1 postępowanie, tj. 2,3% umorzeń), wyprowadzka sprawcy przemocy (1 postępowanie, tj. 2,3% umorzeń).

Odnosząc się do najczęstszej przyczyny umorzenia, tj. cofnięcia wniosku, należy zauważyć, że prawo to przysługuje wyłącznie wnioskodawcy. Wniosek może zostać skutecznie cofnięty bez zgody pozostałych uczestników przed rozpoczęciem posiedzenia pod warunkiem, że żaden z uczestników nie złożył oświadczenia na piśmie (art. 512 § 1 k.p.c.). W innym przypadku taka zgoda jest wymagana. Wnioskodawca nie może cofnąć wniosku w sprawie, której wszczęcie mogło nastąpić z urzędu (art. 512 § 2 k.p.c.). Stosownie do art. 203 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. cofnięcie wniosku podlega kontroli sądu, nawet jeżeli nie narusza warunków przewidzianych w art. 512 k.p.c.⁶⁹ Oznacza to, że sąd powinien zbadać, czy nie jest ono dopuszczalne z uwagi na sprzeczność z prawem lub z zasadami współżycia społecznego albo czy nie zmierza ono do obejścia prawa (art. 203 § 4 k.p.c.). W żadnej z przebadanych spraw, w której wnioskodawca chciał cofnąć wniosek, sąd nie stwierdził niedopuszczalności. Także w żadnej ze spraw uczestnicy postępowania nie wyrazili sprzeciwu wobec cofnięcia wniosku. W 26 przypadkach (co może budzić wątpliwości), mimo że w mieszkaniu przebywały osoby małoletnie, sąd w żaden sposób nie zareagował, czyli np. nie zawiadomił sądu rodzinnego. Najczęstszą ustaloną przyczyną cofnięcia wniosku było opuszczenie lokalu przez uczestnika – sprawcę przemocy. Dotyczyło to 17 przypadków cofnięcia wniosku (51,5%). Na drugim miejscu wymienić należy porozumienie między uczestnikami postępowania (21,2%, tj. 7 cofnięć). Pojedyncze przypadki wiązały się m.in. z zastosowaniem izolacyjnego środka zapobiegawczego w postępowaniu karnym, wydaniem decyzji administracyjnej o wymeldowaniu sprawcy przemocy, złożeniem przez wnioskodawcę wniosku o podział majątku oraz zniesienie współwłasności lokalu. Tak częste cofanie wniosków przez wnioskodawców jest zastanawiające. Nie należy wykluczać, że decyzje te wynikają z braku pełnej świadomości skutków prawnych. Sprawca przemocy może, przykładowo, wrócić do wspólnie zajmowanego lokalu i wnioskodawca będzie zmuszony rozpocząć całą procedurę od nowa. Dotyczy to również wymeldowania sprawcy przemocy, zniesienia współwłasności

⁶⁹ Zob. postanowienie SN z 25.06.1981 r., I PR 94/80, OSNC 1981/12, poz. 247.

oraz zastosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego. Postępowanie w sprawie o zobowiązanie nie staje się przedmiotowe w związku z wystąpieniem powyższych okoliczności. W mojej ocenie, warto rozważyć, czy sądy w tych przypadkach nie powinny o tym informować wnioskodawców.

2.8. Sposoby zakończenia postępowania przed sądem I instancji

Postępowanie nieprocesowe w I instancji może zostać zakończone przez wydanie postanowienia mającego charakter merytoryczny (co do istoty sprawy) lub procesowy albo przez zwrot wniosku w związku z nieusunięciem jego braków formalnych. Do postanowień merytorycznych należy zaliczyć postanowienia oddalające lub uwzględniające wniosek, natomiast do postanowień procesowych – postanowienia o umorzeniu postępowania oraz odrzuceniu wniosku.

W przypadku postanowień merytorycznych sąd oddala wniosek w razie jego bezzasadności, natomiast uwzględnia go w razie zasadności. W zależności od żądania zawartego we wniosku i stanu prawnego sąd, uwzględniając wniosek, może: zobowiązać sprawcę przemocy do opuszczenia mieszkania⁷⁰, zobowiązać sprawcę przemocy do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia⁷¹ lub zakazać zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia⁷². Dane dotyczące sposobów zakończenia postępowań przedstawiają tabele 3 i 4.

Tabela 3. Sposoby zakończenia postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r.

Sposób zakończenia postępowania	Liczba postępowań	
Oddalenie wniosku	17	12,1%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania	65	46,4%
Umorzenie postępowania	43	30,7%
Zwrot wniosku	15	10,7%
Ogółem	140	100,0%

Źródło: opracowanie własne.

⁷⁰W stanie prawnym do 30.11.2020 r. było to jedyne dopuszczalne rozstrzygnięcie uwzględniające wniosek.

⁷¹Dotyczy stanu prawnego obowiązującego od 30.11.2020 r.

⁷²Dotyczy stanu prawnego obowiązującego od 30.11.2020 r.

Tabela 4. Sposoby zakończenia postępowań wszczętych po 30.11.2020 r.

Rozstrzygnięcie sądu	Liczba postępowań	
Oddalenie wniosku	2	3,9%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia	2	3,9%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia oraz zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia	3	5,9%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania	14	27,5%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania oraz zakaz zbliżania się do wnioskodawczyni	2	3,9%
Zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia	10	19,6%
Umorzenie postępowania w związku z cofnięciem wniosku	14	27,5%
Zwrot wniosku	4	7,8%
Ogółem	51	100,0%

Źródło: opracowanie własne.

Z dokonanej analizy wynika, że najczęstszym sposobem zakończenia postępowań przed sądem I instancji, wszczętych zarówno przed, jak i po 30.11.2020 r., jest wydanie postanowienia uwzględniającego wniosek. Sądy uwzględniły w sumie 98 wniosków, co stanowi odpowiednio: 83,8% wszystkich postanowień co do istoty sprawy (117), 56,9% wszystkich postanowień kończących postępowanie przed sądem I instancji (172) i 51,3% wszystkich sposobów zakończenia postępowania przed sądem I instancji (191).

W przypadku postanowień wydanych w postępowaniach wszczętych po 30.11.2020 r. zwraca uwagę mała liczba postanowień uwzględniających art. 11a u.p.p.r. w jego brzmieniu po nowelizacji. Na 31 postanowień uwzględniających wniosek w 14 postanowieniach (45,2%) sąd zobowiązał osobę stosującą przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania bez wskazywania na bezpośrednie otoczenie. Niewątpliwie jest to częściowo związane z żądaniami zawartymi w samych wnioskach formułowanych na podstawie art. 11a u.p.p.r.

w jego pierwotnym brzmieniu. Przedmiotowe postanowienia wydawano również w sytuacjach, w których sprawca przemocy opuścił mieszkanie, co uzasadniałoby wydanie zakazu, a nie nakazu, o którym mowa w art. 11a u.p.p.r.

Uwzględniając wniosek w pojedynczych przypadkach, sąd: zobowiązał sprawcę przemocy do opróżnienia lokalu z rzeczy (7), orzekł, że sprawcy przemocy nie przysługuje prawo do lokalu socjalnego (2), oddalił wniosek o orzeczenie zakazu zbliżania się do wnioskodawcy (1), nadał postanowieniu rygor natychmiastowej wykonalności (2), stwierdził, że postanowienie jest natychmiast wykonalne (4). Należy uznać, że rozstrzygnięcie wymienione jako pierwsze nie ma podstaw w art. 11a u.p.p.r. W pkt 2.3.3. niniejszego artykułu wyjaśniono, że tego rodzaju orzeczenia wydawane są na podstawie art. 13 u.o.p.l. Z kolei orzekanie o prawie sprawcy przemocy do lokalu socjalnego prawdopodobnie – zdaniem poszczególnych sądów – znajduje uzasadnienie w art. 14 u.o.p.l. Przepis ten zobowiązuje sąd nakazujący opróżnienie lokalu do orzeczenia o prawie osób – których nakaz dotyczy – do zawarcia umowy najmu socjalnego lokalu albo o braku takiego uprawnienia⁷³. Należy jednak zauważyć, że z art. 17 u.o.p.l. wynika, że art. 14 u.o.p.l. nie stosuje się, gdy przyczyną opróżnienia lokalu jest dopuszczanie się przemocy w rodzinie. W konsekwencji, gdy sąd orzeka nakaz lub zakaz na podstawie art. 11a u.p.p.r., nie powinien orzekać w przedmiocie uprawnienia sprawcy przemocy do lokalu socjalnego. Niemniej w doktrynie przyjmuje się, że nie stanowi to przeszkody do stwierdzenia przez sąd braku uprawnienia do lokalu socjalnego przez osoby wskazane w art. 17 u.o.p.l.⁷⁴

Drugie pod względem częstości występowania jest postanowienie o umorzeniu postępowania. Na 191 zbadanych spraw 57 zostało umorzonych. Postanowienia o umorzeniu stanowiły 33,1% wszystkich postanowień kończących postępowanie przed sądem I instancji (172) oraz 29,8% wszystkich sposobów zakończenia postępowania przed sądem I instancji (191). Dane te są zbliżone w odniesieniu do postępowań wszczętych zarówno przed, jak i po 30.11.2020 r. Zagadnienie to zostało szczegółowo omówione w pkt 2.7. niniejszego artykułu. Najczęstszą przyczyną umorzenia było cofnięcie wniosku.

Na trzecim miejscu znajdują się *ex aequo* zarządzenie o zwrocie wniosku oraz postanowienie oddalające wniosek. Zarządzenie o zwrocie wniosku wydano w 19 postępowaniach, tj. 10% wszystkich sposobów zakończenia postępowania przed sądem I instancji. Dotyczyło to 15 postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r., co stanowi 10,7% wszystkich sposobów zakończenia postępowań, oraz 4 wszczętych po tej dacie, co stanowi 9,3% wszystkich sposobów zakończenia postępowań. Zagadnienie to zostało szczegółowo omówione w pkt 2.3.1. niniejszego artykułu.

Sąd wydał postanowienie o oddaleniu wniosku w 19 postępowaniach, co stanowi odpowiednio: 16,2% postanowień co do istoty sprawy, 11,1% postanowień kończących postępowanie przed sądem I instancji oraz 10% wszystkich sposobów zakończenia postępowania przed sądem I instancji.

⁷³ W związku z brakiem uzasadnienia postanowień można jedynie domniemywać, jaka była podstawa prawna tych rozstrzygnięć.

⁷⁴ Zob. A. Gola, L. Myczkowski, *Komentarz do ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego* [w:] *Ochrona praw lokatorów. Dodatki mieszkaniowe. Komentarz*, LEX/el. 2003, komentarz do art. 17 u.o.p.l.; K. Siwec, *Eksmisja na nowych zasadach, „Nieruchomości”* 2014/6, s. 15.

Najczęstszą przyczyną oddalenia wniosków było opuszczenie lokalu przez sprawcę przemocy w toku postępowania. Sprawca nie miał zamiaru wracać do lokalu, co było potwierdzane w toku postępowania przez samego wnioskodawcę. Dotyczyło to bowiem 8 (42,1%) z 19 postanowień⁷⁵. W świetle uwag poczynionych w niniejszym artykule należy uznać, że samo opuszczenie mieszkania przez sprawcę przemocy, nawet potwierdzone przez wnioskodawcę, nie powinno skutkować automatycznym oddaleniem wniosku, gdyż sprawca przemocy – po oddaleniu wniosku – może wrócić do mieszkania. Sąd, w tym przypadku, oceniając spełnienie przesłanki wspólnego zamieszkiwania, powinien wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy. Powinien w szczególności uwzględnić to, że wnioskodawca mimo opuszczenia lokalu przez sprawcę przemocy nie cofnął wniosku, oraz ustalić okoliczności, które towarzyszyły opuszczeniu mieszkania przez sprawcę przemocy. W 7 powyższych przypadkach⁷⁶ sądy oddaliły wnioski prawdopodobnie ze względu na pierwotne brzmienie art. 11a u.p.p.r., na podstawie którego – jak już wskazywano w niniejszym artykule – istniały wątpliwości co do tego, czy ma on zastosowanie w przypadku, gdy sprawca przemocy opuścił mieszkanie⁷⁷.

Drugą przyczyną – pod względem częstości – oddalenia wniosków było niestwierdzenie występowania przemocy. Stanowiło to podstawę oddalenia 5 (26,3%) wniosków. Zagadnienie to zostało szczegółowo omówione w pkt 1.1. niniejszego artykułu.

Kolejną przyczyną był całkowity brak aktywności dowodowej wnioskodawcy. Zachowanie takie stwierdzono w przypadku 4 postanowień (21,1%). Szczegółowo omówiono tę kwestię w pkt 2.6. artykułu.

W pozostałych przypadkach oddalenie wniosku wiązało się ze stwierdzeniem przez sąd braku spełnienia przesłanki wspólnego zamieszkiwania (5,3%)⁷⁸ oraz z oświadczeniem uczestnika – ofiary przemocy, że nie popiera on wniosku złożonego przez prokuratora (5,3%)⁷⁹.

2.9. Sentencja

Obligatoryjne elementy sentencji postanowienia co do istoty zostały wskazane w art. 325 k.p.c. Należą do nich: sąd, sędziowie, protokolant oraz prokurator (jeżeli brał udział w sprawie), data i miejsce rozpoznania sprawy oraz wydania postanowienia, uczestnicy, przedmiot sprawy oraz rozstrzygnięcie sądu o żądaniach stron. W przypadku postanowień wydanych w postępowaniu o zobowiązanie ustawodawca przewidział jeden dodatkowy element. Dotyczy to postanowień o zobowiązaniu osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazaniu zbliżania się do mieszkania i jego

⁷⁵ W przypadku 1 postanowienia wynikało to z uzasadnienia, natomiast w odniesieniu do pozostałych 7 postanowień prawdopodobną przyczyną oddalenia wniosku ustalono na podstawie przebiegu postępowania.

⁷⁶ Wnioski te zostały złożone przed 30.11.2020 r.

⁷⁷ Jest to jednak jedynie przypuszczenie, ponieważ w związku z brakiem uzasadnień powyższych postanowień niemożliwe jest odtworzenie toku rozumowania sądu I instancji.

⁷⁸ Sąd stwierdził, że sporadyczne wizyty nie świadczą o wspólnym zajmowaniu mieszkania. Postanowienie to zostało uchylone przez sąd II instancji.

⁷⁹ Przypadek świadczy prawdopodobnie o tym, że prokurator przed złożeniem wniosku nie odebrał od ofiary przemocy zgody na złożenie wniosku.

bezpośredniego otoczenia. W sentencjach tych postanowień sąd powinien wskazać „obszar lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana zachować” (art. 560⁷ § 1 k.p.c.). Spośród 15 postanowień, w których sąd powinien wymienić w sentencji ten element, tylko jedno postanowienie go nie zawierało (6,67%). W pozostałych postanowieniach bezpośrednio odległość określono na: 200 metrów (1 przypadek), 100 metrów (8 przypadków), 50 metrów (3 przypadki), 20 metrów (1 przypadek), 10 metrów (1 przypadek).

2.10. Doręczenie postanowienia

Postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniach wszczętych po 30.11.2020 r. powinny być z urzędu doręczone przez sąd uczestnikom postępowania, prokuratorowi, Policji lub Żandarmerii Wojskowej. O rozstrzygnięciu powinien zostać zawiadomiony również właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny, a gdy w mieszkaniu zamieszkuje osoba małoletnia – także sąd opiekuńczy (art. 560⁹ § 1 k.p.c.) Doręczenie postanowień uczestnikom postępowania z urzędu stanowi wyjątek od zasady, zgodnie z którą postanowienia co do istoty sprawy wydane po przeprowadzeniu rozprawy doręcza się wyłącznie na wniosek (art. 327 § 1 k.p.c.). Z tabeli 5 wynika, że art. 560⁹ § 1 k.p.c. nie zawsze jest przestrzegany przez sądy.

Tabela 5. Doręczenia postanowień co do istoty sprawy w postępowaniach wszczętych po 30.11.2020 r.⁸⁰

Adresat doręczenia	Liczba doręczeń	
Wnioskodawca	23	69,7%
Uczestnik – sprawca przemocy	23	69,7%
Prokurator	24	72,7%
Policja lub Żandarmeria	24	72,7%
Właściwy miejscowo zespół dyscyplinarny	21	63,6%
Wydział rodzinny i nieletnich	5	15,2%
Wydział karny	1	3,0%

Źródło: opracowanie własne.

2.11. Uzasadnienie postanowienia

W uzasadnieniach postanowień co do istoty sprawy odpowiednie zastosowanie mają przepisy dotyczące uzasadnienia wyroków w postępowaniu procesowym. *De lege lata* sąd sporządza uzasadnienie postanowienia na wniosek uczestnika postępowania (art. 328 § 1 k.p.c.). Wniosek powinien być złożony w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia postanowienia lub – gdy postanowienie doręcza się z urzędu – od jego doręczenia (art. 328 § 2 k.p.c.). Ustawodawca, w przypadku postępowania w sprawie

⁸⁰ Liczba postępowań wszczętych po 30.11.2020 r., w których wydano postanowienie co do istoty sprawy, to 33.

o zobowiązanie, przewidział rozwiązanie szczególne względem powyższego. Jak wskazano w poprzednim punkcie niniejszego artykułu, postanowienia co do istoty sprawy wydane w tym postępowaniu doręczane są z urzędu uczestnikom postępowania. Zgodnie zatem z art. 328 § 2 k.p.c. termin złożenia wniosku powinien być liczony od dnia doręczenia postanowienia. Niemniej ustawodawca w art. 560⁹ § 2 k.p.c. przewidział, że termin ten biegnie od dnia ogłoszenia postanowienia. Celem tego rozwiązania jest niewątpliwie przyśpieszenie postępowania. W doktrynie słusznie zauważono, że w sprawach o zobowiązanie, w których często uczestnik – sprawca przemocy bywa tymczasowo aresztowany lub pozbawiony wolności, rozwiązanie to może budzić wątpliwości⁸¹. Wiązą się one z tym, że k.p.c. nie przewiduje obowiązku doprowadzenia tych osób na posiedzenia wyznaczone na rozprawę czy na ogłoszenie orzeczenia. Ponieważ osoby te mają często ograniczony dostęp do telefonu, może dojść do sytuacji, w której mimo wydania niekorzystnego dla nich rozstrzygnięcia nie będą o tym wiedziały, a doręczenie postanowienia nastąpi już po upływie terminu przewidzianego na złożenie wniosku o uzasadnienie. Nie ze swej winy osoby te zatem zostaną pozbawione możliwości złożenia wniosku o uzasadnienie, a w konsekwencji – również prawa do wniesienia apelacji. Mimo że powyższa sytuacja nie wystąpiła w żadnej ze zbadanych spraw, nie można wykluczyć, iż w praktyce jest ona możliwa. Problem ten rozwiązałoby albo obligatoryjne doprowadzenie takiej osoby na posiedzenie, albo odpowiednie stosowanie art. 328 § 2 k.p.c., który uzależnia rozpoczęcie biegu terminu od doręczenia odpisu orzeczenia⁸². Kierując się zasadą szybkości postępowania, pierwsze rozwiązanie należy uznać za właściwsze.

Uzasadnienie w zbadanych sprawach zostało sporządzone w odniesieniu do 18 ze 113 postanowień co do istoty sprawy (15,9%). Dotyczyło to 4 postanowień oddalających wniosków oraz 14 uwzględniających go.

Czas na sporządzenie uzasadnienia wynosi 2 tygodnie od dnia wpływu wniosku do właściwego sądu (art. 329 § 2 k.p.c.). W zbadanych sprawach większość uzasadnień została sporządzona w powyższym terminie (77,8%). W dwóch przypadkach uzasadnienie zostało sporządzone w ciągu 31–40 dni, a w innych dwóch – w trakcie 41–50 dni.

2.12. Zmiana lub uchylenie postanowienia co do istoty sprawy

Nakaz lub zakaz wydany na podstawie art. 11a u.p.p.r. ma charakter bezterminowy. Sąd wydając postanowienie na podstawie art. 11a u.p.p.r. nie określa czasu trwania zakazu lub nakazu. Niemniej ma on charakter czasowy. Stosownie do art. 560⁷ § 2 k.p.c. nakaz lub zakaz może być zmieniony lub uchylony w razie zmiany okoliczności⁸³. Jest to rozwiązanie szczególne, wynikające z art. 523 zd. 1 k.p.c., w myśl którego prawomocne postanowienie orzekające co do istoty sprawy nie może być zmienione ani uchylone, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej. Jednocześnie art. 523 zd. 2 k.p.c. przewiduje możliwość zmiany wyłącznie prawomocnego postanowienia oddalającego

⁸¹ M. Strus-Wołos, *Komentarz do art. 560⁹ k.p.c [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, Art. 506–729, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.

⁸² M. Strus-Wołos, *Komentarz do art. 560⁹ k.p.c [w:] Kodeks... t. III, Art. 506...*

⁸³ Przed wejściem w życie nowelizacji z 30.04.2020 r. stanowił o tym art. 11a ust. 2 u.p.p.r.

wniosek. Rozwiązanie takie wzorowano na postanowieniach wydawanych przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 577 oraz art. 578 § 1 k.p.c.⁸⁴ W żadnej ze zbadanych spraw nie zmieniono oraz nie uchylono postanowienia na podstawie wskazanej regulacji.

2.13. Czas trwania postępowania przed sądem I instancji

Sąd powinien orzec w przedmiocie wniosku złożonego na podstawie art. 11a u.p.p.r. w ciągu miesiąca od wpływu wniosku do sądu⁸⁵. Z analizy akt spraw wynika, że termin ten jest bardzo rzadko dochowywany (tabela 6).

Tabela 6. Czas od wpływu wniosku do sądu do wydania postanowienia co do istoty sprawy

Przedział czasu	Liczba postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r.		Liczba postępowań wszczętych po 30.11.2020 r.	
1–31 dni*	5	6,1%	9	27,3%
32–60 dni	15	18,3%	15	45,5%
61–90 dni	17	20,7%	4	12,1%
91–120 dni	14	17,1%	2	6,1%
121–150 dni	8	9,8%	2	6,1%
151–180 dni	9	11,0%	1	3,0%
> 190 dni	14	17,1%	0	0,0%
Ogółem	82	100,0%	33	100,0%

* Dla ułatwienia obliczeń uznano, że miesiąc liczy 31 dni.

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r. dochowano miesięcznego terminu w 6,1% przypadków, natomiast w odniesieniu do postępowań wszczętych po 30.11.2020 r. – w 27,3%. Za naganne przypadki należy uznać te, w których postanowienie wydano po upływie 90 dni od wpływu wniosku do sądu. Dotyczyło to 54,9% postępowań wszczętych przed 30.11.2020 r. i 15,2% postępowań wszczętych po tej dacie. Widoczny jest zatem pozytywny wpływ nowelizacji z 30.04.2020 r. Z danych wskazanych w powyższej tabeli jednoznacznie wynika, że wniosek w tych postępowaniach był rozpoznawany zdecydowanie szybciej niż w postępowaniach wszczętych przed 30.11.2020 r. Należy jednak zauważyć, że analizą objęto wyłącznie akta prawomocnie zakończonych spraw. Badania odbywały się od czerwca do września 2021 r. W konsekwencji akta spraw wszczętych po 30.11.2020 r. dotyczyły postępowań, które *de facto* nie mogły trwać dłużej niż około 200 dni.

Długie rozpoznawanie wniosków związane jest z późnym wyznaczeniem rozpraw, ich odraczaniem oraz odwoływaniem. Zagadnienie to zostało omówione w pkt 2.5. niniejszego artykułu.

⁸⁴M. Strus-Wołos, *Komentarz do art. 560⁷ k.p.c [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, Art. 506–729, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.

⁸⁵W stanie prawnym obowiązującym do 30.11.2020 r. stanowił o tym art. 11a u.p.p.r., *de lege lata* stanowi o tym art. 560⁵ k.p.c.

3. Postępowanie zabezpieczające

Szybkie udzielenie ochrony prawnej ofierze przemocy w rodzinie jest szczególnie istotne. Do czasu wydania postanowienia uwzględniającego wniosek o wydanie nakazu lub zakazu ofiara przemocy niejako bywa zmuszana do dalszego zamieszkiwania ze sprawcą przemocy. Oczywiście, teoretycznie, może ona opuścić lokal, jednak niekiedy, np. ze względów ekonomicznych, okazuje się to niemożliwe. Mając powyższe na uwadze, ustawodawca przewidział 30-dniowy termin rozpoznania wniosku złożonego na podstawie art. 11 u.p.p.r. Niekiedy jednak nawet dochowanie tego terminu okazuje się niewystarczające. W tym czasie może bowiem dochodzić do dalszej przemocy w rodzinie, co niesie za sobą nieraz nieodwracalne skutki. Zapewnieniu tymczasowej ochrony prawnej, na czas trwania postępowania, służy postępowanie zabezpieczające. Zabezpieczenie, jak wynika z art. 730 k.p.c., może zostać udzielone w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny. Nie powinno budzić wątpliwości udzielanie go również w sprawie o zobowiązanie sprawcy przemocy. Postępowanie zabezpieczające może być wszczęte w tym przypadku na wniosek ofiary przemocy (jeżeli uprawdopodobni ona roszczenie oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia, o czym stanowią art. 730¹ oraz art. 732 k.p.c.), na wniosek prokuratora, RPO oraz RPD, jak również z urzędu. W ostatnim przypadku postępowanie jest wszczynane przez sąd opiekuńczy na podstawie art. 560⁴ § 2 w zw. z art. 755² § 3 k.p.c., w związku z zawiadomieniem Policji lub Żandarmerii Wojskowej o wydaniu nakazu lub zakazu, gdy w mieszkaniu przebywa osoba małoletnia (art. 15ad ust. 4 ustawy z 6.04.1990 r. o Policji⁸⁶ lub art. 18d ust. 4 ustawy z 24.08.2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych⁸⁷). Na 192 przebadane sprawy wniosek o zabezpieczenie został złożony w 18 sprawach (9,4%), z czego aż w 16 nastąpiło to po wejściu w życie nowelizacji z 30.04.2020 r. Biorąc pod uwagę liczbę spraw wszczętych przed wejściem w życie przedmiotowej nowelizacji (141) oraz po jej wejściu w życie (51), można zauważyć, że nowelizacja przyczyniła się do częstszego składania wniosków o zabezpieczenia.

Przedmiotem zabezpieczenia w postępowaniu o zobowiązanie sprawcy jest roszczenie niepieniężne. Oznacza to, że – stosownie do art. 755 § 1 k.p.c. – sąd powinien udzielić „zabezpieczenia w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni”. W przepisach art. 755¹–757 k.p.c. wskazano sposoby zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych, niemniej jest to katalog otwarty. Do 30.04.2020 r. katalog ten nie zawierał żadnego sposobu zabezpieczenia, który dotyczyłby spraw o zobowiązanie sprawcy. Zmiana nastąpiła wraz z wejściem w życie przedmiotowej nowelizacji, w której dodano do k.p.c. art. 755² przewidujący nowy sposób zabezpieczenia. Sposób ten polega na umożliwieniu Policji (art. 15aa u.p.) oraz Żandarmerii Wojskowej (art. 18a ust. 1 u.ż.w.) wydawania osobie stosującej przemoc w rodzinie nakazu natychmiastowego opuszczenia mieszkania zajmowanego wspólnie

⁸⁶ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1882 ze zm. – dalej u.p.

⁸⁷ Tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r. poz. 1214 ze zm. – dalej u.ż.w.

z ofiarą i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Powyższy nakaz oraz zakaz stosownie do – odpowiednio – art. 15ak ust. 1 u.p. oraz art. 18k u.ż.w. tracą moc po upływie 14 dni od chwili wydania, chyba że sąd udzielił zabezpieczenia, w którym czas ten został przedłużony. Odbywa się to właśnie na podstawie art. 755² k.p.c. Z wykładni § 1 wskazanego przepisu, a w szczególności zwrotu „sąd może udzielić zabezpieczenia również przez (...)” wynika, że wskazany sposób zabezpieczenia nie jest jedynym dopuszczalnym sposobem zabezpieczenia. Sąd na podstawie art. 755 k.p.c. może udzielić zabezpieczenia także w inny sposób, w tym np. nakaz opuszczenia lokalu przez sprawcę przemocy.

W art. 755² k.p.c. ustawodawca przewidział również rozwiązania, które mają na celu urzeczywistnienie zasady szybkości postępowania.

Pierwszym rozwiązaniem jest wprowadzenie 3-dniowego terminu rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia (art. 755² § 4 k.p.c.). Jest to rozwiązanie szczególne względem art. 737 k.p.c., w którym przewidziano, że rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia odbywa się niezwłocznie, jednak nie później niż w terminie tygodnia od dnia jego wpływu do sądu. Z przeprowadzonych badań wynika, że 3-dniowy termin nie zawsze jest dotrzymywany. Został on zachowany w 46,7% przypadków (7 wniosków)⁸⁸. Rozpoznanie wniosku w 26,7% przypadków trwało 4–7 dni (4 wnioski), w 13,3% – 27–35 dni (2 wnioski), w 6,7% – 8–11 dni (1 wniosek) oraz w 6,7% – 12–15 dni (1 wniosek).

Po drugie, analogicznie jak w przypadku postępowania rozpoznawczego, przewidziano możliwość dokonywania doręczeń przez Policję oraz Żandarmerię Wojskową (art. 560⁶ w zw. z art. 755² § 3 k.p.c.). W zbadanych sprawach sąd skorzystał z tej możliwości w odniesieniu do 4 postanowień, w których uwzględniono wniosek o udzielenie zabezpieczenia.

Po trzecie, podobnie jak w przypadku postępowania rozpoznawczego, zrezygnowano z wzywania do uzupełnienia braków formalnych, w sytuacji gdy osoba wnosząca wniosek lub inne pismo nie dołączy odpowiedniej liczby odpisów (art. 560⁴ § 2 w zw. z art. 755² § 3 k.p.c.). W żadnej ze zbadanych spraw wniosek o zabezpieczenie nie miał braków formalnych.

Chociaż powyższe rozwiązania zostały przewidziane w jednostkach redakcyjnych art. 755² k.p.c. (a więc przepisu odnoszącego się do przedłużenia nakazu lub zakazu wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową), to jednak wykładnia funkcjonalna i celowościowa przemawia za tym, aby uznać je za dotyczące każdego wniosku o zabezpieczenia w sprawie o zobowiązanie sprawcy przemocy. Szybkość postępowania jest istotna w każdej w sprawie o zobowiązanie⁸⁹.

W 18 postępowaniach zabezpieczających sąd udzielił zabezpieczenia w odniesieniu do 10 wniosków (55,6%), 5 wniosków oddalił (27,8%), natomiast w 3

⁸⁸Obliczono w odniesieniu do 15 rozpoznanych merytorycznie wniosków.

⁸⁹Odmienne E. Stefańska, *Komentarz art. 755¹ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, Art. 478–1217, red. M. Manowska, LEX/el. 2021.

przypadkach (16,7%) w ogóle nie wydał postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia⁹⁰. Sąd udzielił zabezpieczenia w postaci: przedłużenia policyjnego nakazu opuszczenia lokalu i jego bezpośredniego otoczenia oraz zakazu zbliżania się do niego (5 przypadków), nakazania opuszczenia lokalu i bezpośredniego otoczenia (4 przypadki) oraz nakazania opuszczenia lokalu i zakazania zbliżania się do wnioskodawczynie (1 przypadek).

Sąd podczas udzielania zabezpieczenia na podstawie art. 755² § 1 k.p.c., mając na względzie art. 15ai ust. 1 u.p. oraz art. 18i ust. 1 u.ż.w., powinien w postanowieniu określić częstotliwość dokonywania przez Policję lub Żandarmerię Wojskową sprawdzenia, czy przedłużony nakaz lub zakaz nie są naruszane (art. 755² § 2 k.p.c.)⁹¹. Wymogu tego nie spełniało 1 (20%) z 5 postanowień, w których udzielono zabezpieczenia na podstawie art. 755² k.p.c. W mojej ocenie dokonywanie przez Policję lub Żandarmerię Wojskową sprawdzenia, czy nakaz lub zakaz nie są naruszone, powinno się odbywać także w przypadku, gdy zabezpieczenie w sprawie o zobowiązanie zostaje udzielone na podstawie art. 755 k.p.c. Zapewni to należyłą ochronę wszystkich wnioskodawców – ofiar przemocy.

Zabezpieczenie roszczenia ma charakter terminowy. Wynika to z art. 755³ k.p.c., stosownie do którego sąd powinien wskazać okres, na który udzielone jest zabezpieczenie. Wymóg ten dotyczy postanowienia wydanego na podstawie zarówno art. 755 k.p.c., jak i art. 755² k.p.c. W zbadanych sprawach zabezpieczenie było udzielane: do momentu prawomocnego zakończenia postępowania (6 postanowień), na czas rozpoznawania wniosku w sprawie (2 postanowienia), do chwili zakończenia postępowania (2 postanowienia). Należy przy tym zauważyć, że stosownie do art. 560⁸ k.p.c. sąd w postanowieniu w przedmiocie zobowiązania sprawcy przemocy powinien orzec o zabezpieczeniu, jeżeli było udzielone. Jak wynika z uzasadnienia projektu nowelizacji z 30.04.2020 r., ma to na celu uniknięcie sytuacji, w której funkcjonowałyby 2 tytuły wykonawcze w obrocie⁹². Obowiązek ten został zrealizowany w przypadku 3 z 9 postanowień, wydanych w postępowaniach, w których udzielono zabezpieczenia⁹³.

Odpis postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia powinien być doręczony uczestnikom postępowania, prokuratorowi i Policji lub Żandarmerii Wojskowej. Sąd powinien ponadto zawiadomić właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny, a w przypadku gdy w mieszkaniu zamieszkują osoby małoletnie – także właściwy miejscowo sąd opiekuńczy (art. 755² § 5 k.p.c.). Analogicznie jak w przypadku rozwiązań przewidzianych w art. 755² § 2–4 k.p.c. wykładnia systemowa wskazuje, że norma wynikająca z art. 755² § 5 k.p.c. ma zastosowanie wyłącznie do postanowień, w których

⁹⁰ W 2 przypadkach cofnięto wniosek złożony na podstawie art. 11a u.p.p.r.

⁹¹ Przepisy te przewidują, że w okresie obowiązywania nakazu lub zakazu Policja lub Żandarmeria Wojskowa powinny przynajmniej trzykrotnie sprawdzić, czy nakaz lub zakaz nie są naruszane, przy czym pierwsze sprawdzenie powinno odbyć się następnego dnia po wydaniu nakazu lub zakazu

⁹² Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 279, Sejm IX kadencji, s. 8, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/50579853AD7D463DC12585340032C2C1/%24File/279.pdf> (dostęp: 2.11.2021 r.).

⁹³ Dotyczy postępowań wszczętych po 30.11.2020 r.

przedłużono zakaz/nakaz wydany przez Policję lub Żandarmerię Wojskową. W mojej ocenie ma ona zastosowanie również w przypadku udzielenia zabezpieczenia na podstawie art. 755 k.p.c. *Ratio legis* powyższego rozwiązania związane jest ze szczególną rolą, którą podmioty te pełnią w systemie zapobiegania przemocy w rodzinie. Różnicowanie doręczeń postanowień wydanych na podstawie art. 755 oraz art. 755² k.p.c. nie znajduje żadnego uzasadnienia.

Na postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia przysługuje zażalenie (art. 741 k.p.c.). Zażalenie zostało wniesione wyłącznie od 1 postanowienia (6,7%) na 15 postanowień wydanych w przedmiocie zabezpieczenia i zostało przez sąd odrzucone.

4. Postępowanie przed sądem II instancji

Od postanowienia co do istoty sprawy wydanego przez sąd I instancji w postępowaniu nieprocesowym przysługuje apelacja (art. 518 k.p.c.). Wówczas – na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. – stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji w procesie.

Postępowania o zobowiązanie cechuje bardzo niska zaskarżalność postanowień co do istoty sprawy. W zbadanych sprawach apelacja została wniesiona od 13 postanowień co do istoty sprawy, co stanowi zaledwie 11,3% wszystkich postanowień (115). W 5 przypadkach została ona wniesiona przez wnioskodawcę od postanowienia oddalającego wniosek⁹⁴, natomiast w 8 przypadkach przez uczestnika – sprawcę przemocy na postanowienie uwzględniające wniosek⁹⁵. Potwierdza to tezę o niskiej aktywności procesowej uczestników – sprawców przemocy i braku zainteresowania wynikiem postępowania.

W przepisach regulujących postępowanie o zobowiązanie przewidziano 3 rozwiązania szczególne dotyczące apelacji względem przepisów ogólnych. Pierwsze z nich polega na skróceniu terminu wniesienia odpowiedzi na apelację z 2 tygodni do 1 tygodnia (art. 560¹¹ k.p.c.). Pozostałe rozwiązania są analogiczne do tych w postępowaniu pierwszoinstancyjnym. Po pierwsze, wprowadzono miesięczny termin rozpoznania apelacji liczony od dnia przedstawienia akt sprawy przez sąd I instancji wraz z apelacją (art. 560¹² k.p.c.). Po drugie, zrezygnowano z wzywania do uzupełnienia braku formalnego apelacji polegającego na niedołączeniu odpowiedniej liczby odpisów (art. 560¹⁰ k.p.c.). Wskazane przepisy miały zastosowanie wyłącznie do 1 postępowania, w którym wniesiono apelację. Apelacja ta nie zawierała braków formalnych. Natomiast w sytuacji gdy powyższe przepisy nie miały zastosowania (12 apelacji), w 3 przypadkach stwierdzono braki formalne. Dotyczyły one: opłaty od apelacji, odpisu apelacji i podpisania apelacji; opłaty od apelacji; odpisu apelacji.

Dane dotyczące czasu od wniesienia apelacji do wydania merytorycznego postanowienia przez sąd II instancji przedstawia tabela 7.

⁹⁴Dotyczy to zatem 26,3% postanowień oddalających wniosek (19).

⁹⁵Jest to więc 8,2% postanowień uwzględniających wniosek (98).

Tabela 7. Czas od wniesienia apelacji do wydania merytorycznego postanowienia przez sąd II instancji

Przedział czasu	Liczba postępowań	
1–30 dni	0	0,0%
31–60 dni	1	11,1%
61–93 dni	0	0,0%
94–120 dni	1	11,1%
121–160 dni	4	44,4%
161–190 dni	2	22,2%
191–287 dni	0	0,0%
288 dni	1	11,1%
Ogółem	9	100,0%

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie powyższych danych należy stwierdzić, że w zbadanych sprawach postępowanie przed sądem II instancji trwało bardzo długo. W większości przypadków sytuacja taka nie miała żadnego uzasadnienia tym bardziej, że tylko w 2 przypadkach przeprowadzono postępowanie dowodowe (postępowania te trwały odpowiednio 169 i 126 dni). Wyłącznie w jednym postępowaniu długie rozpoznawanie apelacji (169 dni) mogło być związane z tym, że sędzia orzekający wystąpił do prezesa sądu, na podstawie art. 15 zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy o COVID-19, o zarządzenie rozpoznania sprawy w składzie 3 sędziów. Oczywiście należy zauważyć, że ze względu na bardzo ograniczoną próbę badawczą powyższe dane nie mogą być podstawą do wysuwania tez, które z dużym prawdopodobieństwem miałyby zastosowanie w większości spraw o zobowiązanie.

Na 13 wniesionych apelacji 8 zostało oddalonych, 4 apelacje odrzucono, natomiast 1 apelację uwzględniono. Uwzględnienie nastąpiło w odniesieniu do postanowienia sądu I instancji oddalającego wniosek. Sąd II instancji uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Powodem tego było nierozpoznanie istoty sprawy przez sąd I instancji. Do odrzucenia 4 apelacji przyczynił się natomiast brak doręczenia uczestnikowi wnoszącemu apelację postanowienia co do istoty sprawy wydanego przez sąd I instancji wraz z uzasadnieniem.

Wnioski

W niniejszym artykule ustalono, że jednym z najważniejszych problemów związanych z postępowaniem o zobowiązanie jest czas jego trwania. Miesięczny termin przewidziany na rozpoznanie wniosku bywa w praktyce bardzo rzadko przestrzegany. Stwierdzono kilka przyczyn takich sytuacji.

Po pierwsze, wnioski składane na podstawie art. 11a u.p.p.r. często posiadają braki formalne, co skutkuje wzywaniem wnioskodawców do ich uzupełnienia. Wiąże się

to z wydłużeniem postępowania o zobowiązanie nawet o kilka tygodni. Sądy nie dokonują żadnych czynności procesowych, aż braki zostaną uzupełnione. Niemniej dostrzega się pozytywny wpływ nowelizacji z 30.04.2020 r., w której wprowadzono rozwiązania ograniczające wzywanie do uzupełnienia braków formalnych (odpisy, zwolnienie od kosztów sądowych). Liczba wniosków dotkniętych brakami formalnymi w dalszym ciągu jest jednak stosunkowo wysoka. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na to, że sądy w badanych sprawach nie zawsze stosowały powyższe rozwiązania. Jako postulat *de lege ferenda* wskazano w niniejszym artykule możliwość rezygnacji z wzywania do uzupełniania braków formalnych, np. numeru PESEL wnioskodawcy.

Po drugie, żądania zawarte we wnioskach często są formułowane w sposób niewskazujący, że ich podstawę stanowi art. 11a u.p.p.r. W konsekwencji sprawy te często pierwotnie rejestrowane są jako sprawy o eksmisję rozpoznawane w trybie procesowym, a nie jako sprawy pilne. Dopiero później następuje ich rejestracja jako sprawy o zobowiązanie. W tym przypadku to na sądach spoczywa ciężar szczegółowej analizy uzasadnień takich wniosków po to, aby wykluczyć możliwość błędnej rejestracji sprawy.

Po trzecie, w toku analizy akt stwierdzono liczne problemy związane z doręczeniem korespondencji z sądu uczestnikom postępowania, a w szczególności sprawcom przemocy. Wielokrotnie skutkowało to odraczeniem rozpraw. Najczęstszymi przyczynami były: zmiana adresu sprawcy przemocy po złożeniu wniosku, wskazanie błędnego adresu sprawcy przez wnioskodawcę, odebranie wezwania przez innych niż sprawca przemocy uczestników postępowania, brak nadejścia zwrotnego potwierdzenia odbioru w dniu rozprawy. Zauważono jednocześnie pozytywny wpływ nowelizacji z 30.04.2020 r., a w szczególności wprowadzenia możliwości dokonywania doręczeń przez Policję oraz Żandarmerię Wojskową. Ustalono, że podmioty te spełniają nowy obowiązek szybko i skutecznie. Jako rozwiązanie opisanych wcześniej problemów zaproponowano: częstsze dokonywanie doręczeń przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, ustalanie przez sąd z urzędu aktualnego miejsca pobytu sprawcy, np. z wykorzystywaniem systemów PESEL-SAD oraz NOE-SAD, a także zaznaczanie przez sądy, że korespondencja powinna zostać osobiście odebrana przez adresata.

Po czwarte, w niektórych sprawach stwierdzono niewystarczającą koncentrację materiału procesowego. Świadczą o tym częste przypadki przeprowadzania dowodów osobowych na drugim i kolejnym posiedzeniu wyznaczonym na rozprawę. Jest to częściowo związane z niską aktywnością dowodową uczestników postępowania, a w szczególności sprawców przemocy. Przejawia się to chociażby tym, że uczestnicy – sprawcy przemocy, mimo wezwania przewodniczącego, rzadko wnoszą odpowiedzi na wniosek. W konsekwencji wnioski dowodowe często są składane dopiero na pierwszej rozprawie.

Po piąte, długi czas trwania postępowań toczących się w latach 2020–2021 związany był z trwającą pandemią COVID-19. Na podstawie ustawy o COVID-19 część rozpraw odwoływano, natomiast część odraczano w związku z nieobecnością sędziów, świadków, uczestników postępowania oraz ich pełnomocników.

Kolejna kwestia to niewzywanie zainteresowanych w sprawie do wzięcia udziału w postępowaniu. W ponad połowie przypadków, w których stwierdzono, że oprócz wnioskodawcy i uczestnika – sprawcy przemocy mieszkanie jest zajmowane również przez inne ofiary przemocy, także małoletnie, osoby te nie były wzywane w charakterze uczestników.

Zwrócono również uwagę na cofanie wniosków przez ofiary przemocy. Najczęstszą tego przyczyną było opuszczenie lokalu przez uczestnika – sprawcę przemocy. W żadnym przypadku sąd nie stwierdził niedopuszczalności cofnięcia wniosku. W ponad połowie przypadków, w których cofnięto wniosek, w mieszkaniu przebywały osoby małoletnie, co jednak w żaden sposób nie spotkało się z reakcją orzekającego sądu.

Ponadto wykazano istotne nieprawidłowości dotyczące doręczenia korespondencji z sądu. Polegały one na doręczaniu przesyłek przeciwnikowi adresata. Z jednej strony, jak już wskazano, w wielu przypadkach skutkowało to koniecznością odroczenia rozprawy, z drugiej natomiast, w przypadku niestwierdzenia przez sąd tej nieprawidłowości, pozbawieniem możliwości obrony uczestnika – adresata tej korespondencji. Sądy w sprawach o zobowiązanie powinny zatem szczegółowo weryfikować, komu została doręczona korespondencja.

Abstrahując od powyższych problemów, na podstawie dokonanej analizy można wysnuć wniosek, że postępowanie o zobowiązanie cechuje się niską aktywnością procesową uczestników postępowania. Odnosi się to w szczególności do sprawców przemocy, którzy w prawie 50% przypadków nie biorą udziału w żadnej rozprawie wyznaczonej w danym postępowaniu. W mniejszym stopniu dotyczy to wnioskodawców. W prawie 40% przypadków postępowania nie wykazali oni żadnej aktywności dowodowej lub wykazali ją na bardzo niskim poziomie. Wskazywany brak aktywności skutkuje zazwyczaj zwiększeniem aktywności samego sądu orzekającego. Polega to zwłaszcza na dopuszczaniu z urzędu dowodów znajdujących się w aktach Policji, prokuratury, wydziałów karnych sądów powszechnych oraz związanych z prowadzeniem procedury „Niebieskie Karty”.

W przypadku postanowień co do istoty sprawy ponad 80% z nich stanowiły postanowienia uwzględniające wniosek. Tak wysoki odsetek spowodowany jest m.in. bardzo niską aktywnością uczestników – sprawców przemocy. Świadczy on również o tym, że opisywane we wnioskach zachowania sprawców przemocy w zdecydowanej większości przypadków spełniają wszystkie przesłanki wydania nakazu lub zakazu przewidziane w art. 11a u.p.p.r. i w związku z tym przesłanki te nie są zbyt wąsko rozumiane przez sądy.

Bibliografia

1. Błaszczak Ł., *Zasada kontrydiktoryjności [w:] System Postępowania Cywilnego*, t. 2, *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, Legalis/el. 2020.
2. Dudka K., *Środki zapobiegawcze stosowane wobec sprawców przemocy w rodzinie*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2006, nr 2.

3. Gola A., Myczkowski L., *Komentarz do ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i zmianie Kodeksu cywilnego* [w:] *Ochrona praw lokatorów. Dodatki mieszkaniowe. Komentarz*, LEX/el. 2003.
4. Kaczyński M.J., *Komentarz do art. 173 k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1a, *Komentarz. Art. 1–424¹²*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Legalis/el. 2020.
5. Karaś G., *Komentarz do art. 205⁵ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Legalis/el. 2019.
6. Piaskowska O.M., Partyk T., *Komentarz do art. 511² k.p.c.* [w:] *Komentarz do niektórych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, red. O.M. Piaskowska, LEX/el. 2019.
7. Piskozub P., *Eksmisja sprawcy przemocy na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* [w:] *Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie*, Legalis/el. 2021.
8. Rowiński T., *Interes prawny w procesie cywilnym i postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 1971.
9. Rylski P., *Uczestnik postępowania nieprocesowego – zagadnienia konstrukcyjne*, Warszawa 2017.
10. Siwiec K., *Eksmisja na nowych zasadach*, *Nieruchomości* 2014, nr 6.
11. Spurek S., *Komentarz do art. 2 u.p.p.r.* [w:] *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, LEX/el. 2019.
12. Stefańska E., *Komentarz art. 755¹ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. II, *Art. 478–1217*, red. M. Manowska, LEX/el. 2021.
13. Strus-Wołos M., *Komentarz do art. 560⁷ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, *Art. 506–729*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.
14. Strus-Wołos M., *Komentarz do art. 560⁹ k.p.c.* [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. III, *Art. 506–729*, red. T. Wiśniewski, LEX/el. 2021.
15. Wrona G., *Komentarz do art. 11a u.p.p.r.* [w:] *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Legalis/el. 2021.